

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Lidská práva a jejich vliv na rozvojovou
politiku a pomoc USA**
Kristýna Ječmenová

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

Lidská práva a jejich vliv na rozvojovou

politiku a pomoc USA

Kristýna Ječmenová

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Šárka Cabadová Waisová, Ph. D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Konzultant práce:

PhDr. Magda Leichtová, Ph. D.

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, květen 2015

Na tomto místě bych chtěla poděkovat za úvodní formulaci této práce doc. PhDr. Šárce Cabadové Waisové, PhD., a za nadhled a cenné rady při psaní PhDr. Magdě Leichtové, Ph. D.

OBSAH

1 ÚVOD	5
2 LIDSKÁ PRÁVA a JEJICH VZTAH K ROZVOJI	13
2. 1 Lidská práva, jejich původ, povaha a úloha	13
2. 1. 1 Lidská práva a problematika jejich definování.....	20
2. 2 Intelektuální historie rozvoje	26
2. 3 Vztah lidských práv a rozvoje	27
3 LIDSKÁ PRÁVA A JEJICH UPLATNĚNÍ V ROZVOJOVÉ POLITICE USA	34
3. 1 Vývoj americké rozvojové pomoci	34
3. 1. 1 Počátky americké rozvojové pomoci a zrození USAID	34
3. 1. 2 Dekády po vzniku USAID	35
3. 2 Propojení vztahu lidských práv a rozvojové pomoci v USA	36
3. 2. 1 Položení (legislativních) základů propojení lidských práv a rozvoje.....	36
3. 2. 2 Nixonova a Fordova administrativa	41
3. 2. 3 Carterova administrativa	43
3. 2. 4 Reaganova administrativa.....	47
3. 2. 5 Administrativa Bushe st.....	52
3. 2. 6 Clintonova administrativa	55
3. 2. 7 Administrativa Bushe ml.....	60
3. 2. 8 Obamova administrativa	65
3. 2. 9 Shrnutí rané proměny politiky americké rozvojové pomoci a vliv lidských práv	73
3. 2. 10 Americké odmítání podpory ekonomických, sociálních a kulturních práv.....	75
4 ZÁVĚR	77
5 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	83
6 RESUMÉ	96

1 ÚVOD

V posledních desítkách let bývá prosazována myšlenka, že lidská práva by měla být mezinárodně chráněná, a že by se mělo jednat o difúzi normy v globální mezinárodní společnosti. Akademici mezinárodních vztahů stále více uznávají potřebu zaměřovat se na to, jak se lidská práva promítají do fungování mezinárodních organizací, i zahraničně-politických kruhů. Lidská práva totiž stojí ve středu protínání mezinárodní politiky, mezinárodního práva, obchodu a rozvojové pomoci.

Výzkum mezinárodních vztahů se primárně zaměřuje na dodržování a vynucování lidských práv. Nicméně empiricky se již příliš nezkoumá, proč se prosazování lidských práv stalo zahraničně-politickým cílem, a to zvláště s ohledem na různé úrovně aktivismu v prosazování lidských práv v zahraniční politice.

Lidská práva jsou politicky kontroverzní, i objem finančních zdrojů, kterými lidsko-právní komunita disponuje, je naprosto marginální ve srovnání s objemem zdrojů, která má k dispozici rozvojová komunita. Zdá se tedy jako jedno z nejschůdnějších řešení pro lidská práva uplatňovat je v kontextu rozvoje, resp. jimi podmiňovat alokaci rozvojové pomoci.

Objevuje se tendence rozdělovat mezi fundamentálními lidskými právy ve smyslu kategorií, jako jsou „občanská a politická,“ „ekonomická, sociální a kulturní,“ či lidská práva „první“ či „druhé“ generace. Já jsem se i s ohledem na přečtené zdroje k této práci rozhodla dělit lidská práva na negativní a pozitivní, resp. občanská a politická a ekonomická, sociální a kulturní. Toto dělení považuji za nejrozumnější s ohledem na značné rozdíly, které konkrétně USA vnímají v kontextu chápání lidských práv. Nutno dodat, že v empirické části této práce operuji většinou s obecným pojmem „lidská práva,“ či jednotlivými druhy lidských práv, zdůrazňuji-li je jednotlivé

administrativy. Ač považuji tyto zmínky za zajímavé a důležité, zvláště v kontextu politiky Baracka Obamy, za důležitější považuji v kontextu této práce přístup amerických prezidentů k lidským právům obecně.

V této diplomové práci se zaměřím na Spojené státy americké a jejich vnímání lidských práv jako součásti rozvojové pomoci. USA se staly pomyslným vítězem bipolárního konfliktu, a byly silnější než kdy předtím. Nicméně pozice hegemonu přinesla mnohé povinnosti, včetně prosazování vlastní vize globální stability a řádu. Mnozí autoři, například Mearsheimer ve svém článku *Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War* (1990) předpokládali, že USA budou mít brzy vyzyvatele, který by jejich moc ohrozil. K tomuto ovšem nedošlo, ač americká moc v některých oblastech oslabuje. USA jsem tedy zvolila s ohledem na jejich výsostné postavení v mezinárodním systému, a zároveň z vlastní zvědavosti. Je možné slyšet projevy amerických prezidentů a jejich zdánlivě neutuchající volání po ochraně lidských práv. V kontextu lidských práv daly USA jasně najevo, že upřednostňují občanská a politická práva, oproti tomu jejich bipolární soupeř, Sovětský svaz se svými spojenci, a následně i země Třetího světa, podporovali prosazování práv ekonomických, sociálních a kulturních (Craven 1995: 19).

Podíváme se též na možné motivace USA k upřednostňování občanských a politických práv, jaký vztah mají k deklaracím a dohodám spojeným s ekonomickými, sociálními a kulturními právy, a jaký vliv to má na prosakování lidských práv do americké rozvojové politiky, resp. jakou roli hrají taková práva na distribuci americké rozvojové pomoci.

Tato práce (nejen mně) pomůže objasnit, zda tomu je tak i ve skutečnosti, a zda USA vskutku upřednostňují lidská práva a uplatňují poskytování rozvojové pomoci jejich dodržováním, či zda jejich motivace jsou naprosto jiného charakteru.

Nepředpokládám, že lidská práva staví nade vše, nicméně chci při bližším pozorování zjistit, nakolik je skutečně uplatňují.

Důvod, proč jsem se rozhodla zaměřit na Spojené státy je prostý. Jejich vliv a význam v mezinárodním systému je nezpochybnitelný. Navíc USA pravidelně využívají konceptu lidských práv k legitimizaci své politiky, proto se jejich výběr jeví jako pochopitelný a z mého osobního pohledu velmi zajímavý.

Lidská práva jsou vnímána jako koncept a nástroj západní společnosti, jehož čelným představitelem jsou USA s dědictvím západní, liberální, demokratické tradice. Samy USA jsou považovány za tvůrce distribuce rozvojové pomoci v novodobém slova smyslu s ohledem na plán hospodářské obnovy, Marshallova plánu, z roku 1949. USA se samy mnohdy vnímají jako „město na kopci“, které má díky globální ekonomické hegemonii zodpovědnost šířit své bohatství k těm, kteří neměli takové štěstí. Ne vždy však jejich rozvojové aktivity směřují právě k těm nejchudším, příkladem budiž Izrael či Saúdská Arábie, kdy se hovoří o faktu, že některé rozvojové aktivity USA slouží spíše k prosazování vlastních spíše než humanitárních zájmů. USA ovšem prohlásily, že podmiňují rozvojovou pomoc lidskými právy.

V individuální rovině se zaměřím na instituci amerického prezidenta. V USA má prezident takové pravomoci, resp. takové množství moci, kterou minimálně na Západě mnoho politických představitelů neoplývá. Americký prezident je totiž hlavou státu a vlády, což je ve většině vlád oddělené, navíc je také vrchním velitelem ozbrojených sil. Toto je v kontextu velikosti a síly americké armády zásadní. Prezident je zosobněním Spojených států, je jeho viditelnou podobou, oficiálním hlasem a primárním zástupcem v kontextu vnějšího světa. Jako předseda vlády formuluje zahraniční politiku, dohlíží nad její implementací a zajišťuje zdroje pro její podporu. Spolu s viceprezidentem je jediným vládním činitelem, který je volen celonárodně. Toto jej staví do unikátní pozice identifikovat,

vyjadřovat a usilovat o dosahování „národních zájmů“ USA. To ovšem samozřejmě neznamená, že ztotožnění americké zahraniční politiky s prezidentem je absolutní, mnoho jedinců vstupuje do procesu jejího formování a ovlivňuje prezidentská rozhodnutí. Utváření americké zahraniční politiky vyžaduje účast prezidenta, exekutivy, Kongresu a veřejnosti. Americká ústava svěruje většinu rozhodování o zahraniční politice prezidentovi, nicméně Senát hraje roli při ratifikaci smluv. Je zároveň poradním orgánem a vyjadřuje případný (ne)souhlas s prezidentovými rozhodnutími. Nutno podotknout, že i když se Kongres začal více zasahovat do zahraniční politiky po válce ve Vietnamu, je jeho efektivita při ovlivňování zahraniční politiky mnohdy zpochybňována, jelikož se prezidentovi vždy podařilo obejít požadavky pro schválení Kongresu. Příkladem budiž Obamova vojenská akce v Libyi. Dalším aktérem je Nejvyšší soud interpretuje smlouvy, jsou-li mu prezentovány nějaké případy. Ministr zahraničních věcí je primárním vykonavatelem diplomacie mezi státy. Co se týče bytí vrchním velitelem ozbrojených sil, jen Kongres může vyhlásit válku, americký prezident tedy nemá absolutní moc (Foreign Policy Association nedatováno).

Přes to, že tedy americká zahraniční politika není výhradně formována prezidentem, rozhodla jsem se jednotlivé kapitoly výzkumu propojení lidských práv s rozvojovou politikou identifikovat na základě administrativy prezidentů, kteří v danou dobu byli v úřadu. Cílem této klasifikace je maximalizovat přehlednost této historizující analýzy lidsko-právní dimenze rozvojové politiky USA.

Cílem této práce je analýza agendy lidských práv v americké rozvojové politice a vlivu lidských práv na alokaci rozvojové pomoci. Je nasnadě ukázat na jednom z největších dárců s dlouhodobou tradicí zahraniční pomoci a lidských práv pronikání lidských práv do rozvojové pomoci, a jakou podobu má tento nexus, tj. lidská práva – rozvojová pomoc dnes.

Toto budu zjišťovat pomocí zodpovězení následujících otázek: Jaký je vztah mezi komunitami lidských práv a rozvoje, a jak proběhl vývoj tohoto vztahu? Jak USA definují lidská práva a upřednostňují nějakou z jejich kategorií v průběhu času? Jakým způsobem je ukotven koncept lidských práv v agendě zahraniční/rozvojové politiky amerických prezidentů po napojení lidských práv na rozvojovou pomoc a jak se proměňoval? Jaké jsou podmínky poskytnutí rozvojové spolupráce, resp. pomoci, a jakou roli v nich hrají lidská práva?

Hypotéza této diplomové práce je následující: Lidská práva jsou součástí rozvojové politiky USA, nicméně pokud jsou lidská práva definována jako v první řadě politická a občanská, a rozvojová politika v první řadě jako pomoc těm nejchudším, pak je zřejmé, že (politická a občanská) lidská práva nejsou součástí rozvojové politiky. My však z praxe víme, že tomu tak vždy není, resp. dneska spíše převažuje tendence zahrnovat lidská práva do rozvojové politiky.

Před tím, než jsem chtěla začít popisovat vývoj vztahu lidských práv a rozvoje, resp. rozvojové pomoci, rozhodla jsem se tento vztah vystavět na teoretických záladech týkajících se konceptů lidských práv a rozvoje. Začínala jsem původem, povahou a úlohou lidských práv, pokračovala jsem problematikou jejich definování (což mi umožnilo připravit si půdu pro empirickou část této práce), kdy jsem následně popsala vývoj vztahu lidských práv a rozvoje, abych čtenáře uvedla do vysvětlení mé motivace zabývat se takovýmto tématem. Poté jsem se již stručně uvedla vývoj konceptu rozvojové pomoci v americké zahraniční politice, a jak se do nich postupně začala promítat lidská práva, která se zdají být jejich takřka nezbytnou součástí. Prostřednictvím chronologického přístupu bude zkoumán rozvoj a implementace lidských práv do zahraniční politiky, resp. konkrétně rozvojové politiky. Vysvětlení motivace USA k těmto aktivitám a jejich postoj jsem popsala na základě nejrůznějších prohlášení,

memorand a zpráv primárně amerických prezidentů, ale i Ministerstva zahraničních věcí, případně ministra zahraničních věcí. Prohlášení prezidentů a dalších představitelů americké zahraniční politiky ovšem nedeterminují politickou praxi. Zvláště v této práci jsem považovala za kritické reflektovat tato prohlášení z druhou stranou mince, resp. třetí, nezúčastněnou, stranou. Tou třetí stranou se staly *a priori* zprávy a zjištění lidsko-právních mezinárodních nevládních organizací, *Human Rights Watch* a *Amnesty International*, které se dlouhodobě zabývají monitoringem lidsko-právní situace, a mnohdy nešetří kritikou vlád, které ne vždy naplňují svá prohlášení o podmiňování rozvojové pomoci dodržováním lidských práv, jak tato práce v několika případech nastíní. Jakým způsobem jsem zvolila příklady recipientských států americké rozvojové pomoci? Nejedná se o pouhou náhodu, záměrně jsem se snažila proporcionálně (resp. kvantitavně) reflektovat ty nejpálčivější, nejkontroverznější či nejcitovanější příklady. Je ovšem nemožné, abych analyzovala všechny recipientské státy v kontextu jednotlivých administrativ, přesto se domnívám, že mě tato metoda navedla k reprezentativnímu vzorku příkladů, které mohou vyvodit cíl této diplomové práce.

Podívejme se nyní stručně na nastínění struktury této práce. V teoretické části této diplomové práce bude popsán proces zkoumání toho, jak lze nadefinovat lidská práva. Lidská práva jsou totiž pojmem velmi širokým, jímž se zabývali mnozí politici i akademici z mnoha oblastí vědy. Dále budeme analyzovat v obecné rovině vývoj vztahu lidských práv a rozvoje.

Pro kontextualizaci tohoto tématu na začátku empirické části nalezneme stručný popis vývoje konceptu americké rozvojové pomoci jako takový. Zde nalezneme, kdy a za jakých okolností se součástí americké rozvojové politiky stala lidská práva. Dále již však bude rozvíjeno uchopení rozvojové politiky Spojenými státy se zaměřením na lidská práva.

Následovat bude současná podoba lidsko-právní dimenze rozvojových aktivit USA, její institucionalizace a samotná implementace s důrazem na její prostředníky i podmínky, za kterých probíhá. Neopomenu zmínit, jakou roli hraje rozvojová politika v zahraničně-politické agendě USA, jakou roli hrají lidská práva v rozvojové politice i zahraniční politice jako takové, a jaké jsou potenciály užití rozvojové pomoci v rámci softpower USA. Počátky lidských práv v americké rozvojové politice nalezneme v 70. letech 20. století, kdy došlo k poměrně kontroverzní implementaci této tematiky díky snaze Kongresu. Dále jsou již popsány politiky jednotlivých amerických prezidentů, kde bude reflektován jejich vztah k lidským právům, možné pokroky v kontextu rozvoje a rozvojové pomoci. Zvláště jak a jestli vnímali lidská práva jako součást rozvojové pomoci, a zda výroky s jejich obhajobou spojené byly reflektovány v praxi. Čím aktuálnější prezidenti, tím jsem se setkala s větším množstvím příkladů tohoto nedodržování, což vysvětluje, proč se hlavní kritika objevuje od Ronalda Reagana po Baracka Obamu.

V závěru této práce budou diskutovány mé dva hlavní myšlenkové procesy. Tím prvním bude obecně vývoj a současná podoba vztahu lidských práv a rozvoje v kontextu americké zahraniční politiky. Tím druhým je ovšem realita americké rozvojové pomoci a její podmiňování dodržováním lidských práv, kde budu reflektovat, zda se lidská práva zdají být skutečně důležitá pro americkou (zahraniční) politiku, a jaké zásadní změny v proměně chápání lidských práv lze sledovat.

Nutno dodat, že si uvědomuji, že by bylo nespravedlivé označit pouze USA jako toho zlého a vypočítavého aktéra. Mnohé státy takto jednají, nicméně můj zájem byl vždy o Spojené státy americké, proto je třeba volbu kritiky tohoto státu jako čistě můj osobní zájem o americkou politiku.

Podíváme-li se na otázku zdrojové základny pro tuto diplomovou práci, lidskými právy, jejich konceptualizací i vývojem se napříč historií zabývalo nespočet autorů napříč nejrůznějšími obory. Teoretickou část této diplomové práce jsem však vystavěla na základě tří knih. Tou první je kniha Petera Uvina *Human Rights and Development*. Uvin se v této knize zaměřuje na praktické propojení rozvoje a lidských práv. Další knihou je *The Power of Freedom: Uniting Development and Human Rights* Jeana-Pierra Chauffoura, který se zabývá a priori otázkou kompatibility lidských práv a ekonomického rozvoje. V kontextu definování a úlohy lidských práv jsem čerpala z knihy *Handbook of Human Rights*, editované Thomasem Cushmanem. Tuto knihu vřele doporučuji každému, kdo se zajímá o oblast lidských práv. Podílelo se na ní na šedesát autorů, kteří se v ní zabývali mj. i novými rámci pro porozumění lidským právům, teorii i praxi.

V praktické části jsem logicky čerpala nejvíce z oficiálních prohlášení týkajících se lidských práv, potažmo jejich napojení na rozvojovou politiku, jednotlivých amerických prezidentů. Vycházela jsem ze zdrojů ve formě nejrůznějších zákonů, dodatků a doktrín americké zahraniční/rozvojové politiky. Zároveň jsem do značné stránky čerpala informace z internetových stránek a zpráv nevládních organizací *Human Rights Watch* a *Amnesty International*.

2 LIDSKÁ PRÁVA a JEJICH VZTAH K ROZVOJI

2. 1 Lidská práva, jejich původ, povaha a úloha

Analýza povahy lidských práv může být postoupena užitím nástrojů normativní politické filozofie a právní teorie, následujíc zakotvenou tradici současného smýšlení. Specificky se zabývá dvěma hlavními otázkami. Tou první je problematika základů práv. Co jsou lidská práva? Proč jsou lidská práva označována jako „lidská“? V tomto slova smyslu, konceptualizace lidských práv jako práv vychází z definování práv. Druhou zásadní otázkou je problematika ospravedlnování lidských práv. Lidská práva jsou ospravedlnitelná dobrými důvody, které nemohou být překonány konkurenčními důvody. Dobré důvody jsou mocné důvody založené na důležitosti povah jednotlivce jako držitele práv či nějakého vztahu. Ostatní práva nejsou ospravedlnitelná pádnými důvody, ale jen na základě relevance dalších zájmů, například veřejného či kolektivního zájmů (v kontextu legálně vytvořených práv) (Sciacca 2012: 85).

Problematika lidských práv je založena na konceptu modernity. V západní, resp. evropské kultuře mají lidská práva nepochybně ikonografickou přítomnost. Toto ovšem neznamená, že podobný koncept neexistoval v dřívější době, zmiňme například řeckou filozofii či křesťanství (v západním světě), či islámskou kulturu. Problémem je to, že lidská práva jsou moderní, jelikož v dřívější době neexistovaly právní základy pro daná práva. Myšlenka rovnosti není zajisté moderní či evropské novum. Co je nové, je snaha ukotvit tato práva (Sciacca 2012: 85-88).

Intelektuální původ lidských práv vychází z konceptu přirozených práv, která poskytla některé z teoretických základů francouzské a americké revoluce na konci 18. století. Myšlenka přirozených práv se vyvinula v 17. a 18. století v západní Evropě jako nástroj ochrany jednotlivce před libovůli

absolutistického státu. Ústřední myšlenkou byla taková, že každý jednotlivec oplývá určitými přirozenými právy z té podstaty, že je jednotlivec. Takováto práva jsou nezcizitelná a stát je musí respektovat. Původ přirozených práv je tedy integrální pro boj s politickým absolutismem na Západě (Steiner – Alston 2000: 361).

I když lidská práva mají ve své podstatě stejný *raison d'être* a vizi přirozených práv jako v 18. století, současné vnímání lidských práv se od nich v mnohém liší a taktéž používá rozdílnou terminologii. Zásadním milníkem byl rok 1948 a Všeobecná deklarace lidských práv, kdy byla tato práva chápána jako univerzální, tj. aplikovatelná na všechny lidské bytosti na základě jejich lidskosti. Jednalo se milník, který potvrzoval rovnost všech jednotlivců bez ohledu na to, kde žijí, bez ohledu na rasu, pohlavní, barvu pleti, jazyk, náboženství, původ, narození a zvyky. Toto bylo zásadní mj. proto, že ona přirozená práva byla výlučná pro muže, resp. muže bílé pleti, resp. muže, kteří vlastnili majetek. Samotná americká ústava, považovaná za milník lidských práv, se nevztahovala na otroky; taktéž děti nebyly dříve pokládány za aktéry mající práva (Uvin 2004: 9-10).

Všeobecná deklarace lidských práv ovšem nebyla právně vynutitelná, proto se objevovaly snahy toto změnit. Avšak s ohledem na bipolární konflikt se ukázalo jako prakticky nemožné vyjednávat. Studená válka byla vedena prostřednictvím zbraní, peněz a „slov,“ a lidsko-právní agenda se stala jejím „zajatcem.“ USA se snažily omezit koncept lidských práv na občanská a politická, která jsou typicky více přítomná v liberálních tržních ekonomikách, zatímco Sovětský svaz a jeho spojenci prosazovali ekonomická a sociální práva, ve kterých (dle jejich vlastních slov) byli napřed, a která měla být centrem lidských práv. Trvalo osmnáct let (do roku 1966), než byly přijaty dvě úmluvy. Jedna úmluva se týkala občanských a politických práv, druhá ekonomických, sociálních

a kulturních práv. V procesu se ztratila další část původního plánu, právní dokument, který by dohlížel na metody implementace (Craven 1995: 19).

Dalším důležitým milníkem byla dekolonizace, kdy během deseti let takřka všechna zámořská teritoria Francie, Spojeného království a Belgie získala nezávislost. S tím samozřejmě souvisel prudký nárůst členů OSN, který se ze 48 členů v roce 1948 navýšil na 100 členů roku 1962. Západnímu myšlení začala dominovat keynesiánská ekonomika. Spojení keynesiánské ekonomiky a nově nabyté nezávislosti mnohých zemí se dospělo k názoru, že je možné a nezbytné organizovat a urychlit ekonomickou a sociální změnu (Uvin 2004: 12).

Lidská práva bývají srovnávána s morálními dilematy zahraniční politiky. Politika typicky obsahuje nespočet ústupků, a proto lidsko-právní zahraniční politika může být leckdy kompromitována. Obchodní zájmy, historické vazby, geopolitická lokace či konvergentní ideologie mohou převýšit lidsko-právní principy (Merke – Pauselli 2013: 133).

Morgenthau popsal vztahy mezi morálními principy a zahraniční politikou jako fundamentálně zasažené relativismem. Zaprvé, morální kódy jsou proměnlivé v čase. Historie ukazuje, jak jsou etika a morálka předmětem neustále se vyvíjejícího se smyslu dobra a zla. Zadruhé, morální hodnoty se proměňují s ohledem na lidi a kultury. Morální pravdy se mohou lišit od jedné kultury ke druhé, a proto rozdílné komunity mohou vyvinout své vlastní morální požadavky. Kombinace těchto dvou vedla k Morgenthaua k tomu, že *„princip obrany lidských práv nemůže být trvale uplatňován v zahraniční politice, jelikož může a musí přijít do konfliktu s ostatními zájmy, které mohou být důležitější, než obrana lidských práv v konkrétním případě“* (Morgenthau 1979: 7).

Morgenthau navrhl, že tento konflikt zájmů byl zřejmější u velmocí. Pozoroval, že USA byly *„velmocí s mnohými zájmy po celém světě, přičemž lidská práva byla jedním z nich, a to ne*

tím nejdůležitějším“ (Morgenthau 1979: 6). Jako velmoc, USA jsou „*neschopné trvale prosazovat obranu lidských práv [prostřednictvím své zahraniční politiky], aniž by se nenavedly do kichotovské pozice*“ (Morgenthau 1979: 6). A přes to vše mohou velmoci hrát důležitou roli v kárání ostatních zemí za porušování lidských práv a stimulování respektu pro lidská práva, je-li to v jejich zájmu (Baehr – Castermans-Holleman 2004: 21).

Pravda ohledně lidských práv je ovšem prostá. Porušování lidských práv, se děje všude na světě. I když se s postupujícím časem navyšují normy pro lidská práva, běžná praxe lidských práv se zdá být horší než kdy jindy, i kdy tento vztah nemusí být vždy kauzální. V dřívější době lidé mohli lidé bagatelizovat subordinaci, zneužívání a vykořisťování žen, dětí, minoritních skupin, hendikepovaných či vězňů jako nevyhnutelný odraz zpátečnických kultur. Percepce se ovšem změnily, a na to, na co bylo dříve nahlíženo jako na kulturu, je dnes vnímáno jako bující nespravedlnost (Hafner-Burton – Tsutsui – Meyer 2008: 116).

Jako zarážející působí fakt, že formální dohody národních vlád, které měly zlepšit praxi lidských práv, nejen že docílily mizivého výsledku, někdy dokonce danou situaci zhoršily (Hathaway 2002: 1986-1988). S ohledem na tuto situaci se hovoří o neúspěšné implementaci široce sdílených lidsko-právních norem. Z normativního hlediska pohledu se jedná o relativně rozumný přístup, nicméně z analytického hlediska může být tento problém přístupnější, obrátíme-li danou otázku. Tj. spolu s „klasickým“ zkoumáním toho, proč země neimplementují svou normativní politiku a závazky ze smluv, může být přínosem, položíme-li si paralelní otázku. Tj. proč země podepisují dohody a zavazují se k nejrůznějším politikám, když ví, že pravděpodobně budou postrádat vůli nebo kapacitu je dodržovat? Tedy je-li implementace vzdálenou vidinou, proč se zavazují k těmto normám? Odpověď je jednoduchá. Lidsko-

právní normy jsou jedněmi z nejlegitimnějších standardů na světě. Pro státy má závazání se k nim vysokou legitimační hodnotu. Na druhou stranu cena za tuto komoditu je nízká, jelikož se reálně ne příliš často zpochybňuje vynucování daných hodnot. Toto poměrně jasně vysvětluje, proč velké množství národních států, včetně USA, na něž se tato diplomová práce zaměřuje, ratifikuje lidsko-právní dohody. Tento přístup pomáhá přecházet konceptuální problémy, které jsou nepřekonatelné v teoriích zasvěcených nahlížení na suverénní národní státy jako na vysoce integrované či unitární aktéry (Hafner-Burton – Tsutsui – Meyer 2008: 116-117).

Americké Ministerstvo zahraničních věcí každoročně zveřejňuje seznam států, které porušují lidská práva (Department of State). Stejně tak činí i nejrůznější nevládní organizace, včetně *Amnesty International* či *Freedom House*. Tyto seznamy identifikují státy, které mučí disidenty, zadržují lidi bez obvinění či utlačují nejrůznější minority. Tyto zprávy odsuzují porušovatele lidských práv a urgují čelné státy, aby podnikly tlak na ty, kteří lidská práva porušují, dokud není jejich jednání v souladu s mezinárodními standardy (Posner 2008: 1758). USA vskutku uplatňují určité právní nevýhody na lidská práva porušující státy. USA, stejně jako mnohé další státy, ratifikovaly mnohé „lidsko-právní dohody.“ Ratifikací lidsko-právních úmluv se i ty nejmocnější státy světa zavazují k respektování lidských práv svého obyvatelstva. Tyto úmluvy nejčastěji zakazují genocidu, mučení, svévolné zadržení a další práva porušující aktivity.¹

¹ Z mnohých zmiňme například *International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families* (1991), *Convention on the Rights of the Child* (1989), *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment* (1984), *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights* (1966), či *International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination* (1965).

I když tyto dohody postrádají vynucující mechanismus, mnohé státy zjevně považují za důležité bránit se obviněním, že porušily jejich obsahy, a to jak ve veřejných prohlášeních, tak před nejrůznějšími mezinárodními a regionálními organizacemi, které monitorují jejich dodržování. Představili-li bychom si alternativní svět, ve kterém by americké Ministerstvo zahraničních věcí a nevládní organizace zveřejnily seznam států s „nízkým blahobytem,“ jednalo by se o státy, ve kterých veřejnost trpí nízkou úrovní užítku. Důvodem strádání veřejnosti samozřejmě mohou být lidská práva, je však nutno si uvědomit, že jeho příčin může být nespočet. Stát například nevykonává vlastnické a smluvní právo, tudíž jsou jednotlivci zrazováni od vlastní iniciativy a trhy selhávají. Dalším důvodem může být například nedostatečně štědrá záchranná sociální síť a mnoho dalších důvodů (Posner 2008: 1759-1760).

Posner navrhuje nahradit lidsko-právní přístup welfaristickým přístupem, což by přineslo tři výstupy. Zaprvé, tvrzení, že všichni lidé požívají specifické sady lidských práv, tj. práv založených na univerzálních morálních principech, které vyžadují od vlád, aby pomáhaly a chránily od zneužívání svého obyvatelstva, je mezi filozofy velmi kontroverzní. Donnelly (2007: 292-293) tvrdí, že transhistorické základy lidských práv jsou nepravděpodobné a politicky neatraktivní. Amartya Sen (2004: 317) připouští rozšířenou skepsi ohledně základů lidských práv, a Joseph Raz (2007) prosazuje, že tradiční filozofické přístupy k lidským právům jsou tak vzdálené od praxe lidských práv, že jsou prakticky irelevantní. Absence filozofického ospravedlnění lidských práv přináší problémy v praxi. Státy se neshodnou, která práva jsou lidská práva, která by měla mít prioritu, jak by měly být alokovány zdroje s cílem nápravy jejich porušování, a na tom, kolik respektu by mělo být věnováno kulturní variaci. V absenci shody o principiálním základu pro lidská práva tyto neshody proto nemohou být vyřešeny (van Boven 1982: 43-48). Vskutku, i

když někteří filozofové i nadále tvrdí, že lidská práva mají morální důležitost (více viz Nussbaum 2006), nikdo z nich nepřinesl obranu lidsko-právních smluvních režimů tak, jak existují v současném světě (Posner 2008: 1760).

Zadruhé, pokud jsou práva obklopena velkou kontroverzí, většina lidí – i filozofů, kteří silně podporují lidská práva na deontologických základech – se shodne na tom, že blahobyt jednotlivců je také otázkou morálky. Filozofové, kteří píšou o důležitosti lidských práv se až na pár výjimek shodnou na tom, že vlády by se měly zajímat o vylepšování blahobytu svých obyvatel. Důležitost blahobytu se přenáší přes hranice. V kontrastu s anemickými snahami vymáhat lidsko-právní úmluvy a kontroverze o řádné interpretaci práv v nich sepsaných, přispěly rozvinuté státy obrovským množstvím rozvojové pomoci nejchudším zemím, i když efektivita této pomoci je zpochybnitelná (Easterly 2006). A i když vlády poskytují pomoc často jako prostředek dosahování diplomatických cílů, zdá se, že existuje přibližný konsenzus ohledně toho, kam by měla pomoc směřovat, nejsou-li strategické zájmy na prvním místě. Pomoc obětem přírodních katastrof je běžná a nekontroverzní. Každý se shodne na tom, že by pomoc měla směřovat do nejchudších zemí. Většina debaty rozvojové literatury se věnuje prostředkům, ne konci. Přesto závazek pomoci lidem, kteří žijí v nejchudších zemích je v napětí s režimy lidských práv, které představují izolaci oněch nejhorších vlád, jelikož nejhorší vlády obvykle vládou nejchudším státům (Sachs 2006: 242-243).

A do třetice, mnohé z debat o lidských právech jsou implicitně o roli blahobytu. Rozvojové národy často odporují tlaku na vylepšení své lidsko-právní situace prosazováním kolektivních práv, například práva na ekonomický rozvoj (Posner 2008: 1760-1762).

Je v přímém kontrastu, že na jedné straně se neustále vedou debaty o tom, zda jsou lidská práva univerzální, a na

straně druhé že by vlády měly navýšit blahobyť, mj. omezením chudoby a vylepšením vzdělávání. Nikdo totiž netvrdí, že by vlády některých zemí měly ochuzovat své obyvatelstvo. Je vskutku možné věřit tomu, že mezinárodní právo v oblasti lidských práv nemá nic společného s lidskými právy ve filozofickém slova smyslu. Odkazuje místo toho na limity suverenity uvalené mezinárodní morálkou, bez ohledu na to, zda má mezinárodní morálka cokoliv společného s právy (Posner 2008: 1762).

Z nedávných empirických studií navíc vychází, že státy, které ratifikují lidsko-právní smlouvy, nevylepšují své působení v oblasti lidských práv, či přinejmenším tato vylepšení jsou mizivá, sporadická a těžko měřitelná, navíc jsou limitovaná jen na určité druhy států, například demokracie (Landman 2005: 159-170). I nedemokratické státy podepisují takovéto smlouvy, jelikož vědí, že si na jedné straně vylepší svou image, a na straně druhé si jsou vědomy problematické vynutitelnosti takovýchto smluv (Hafner-Burton – Tsutsui 2008: 130-131).

Stejně jako jsou vágní mnohé dohody o lidských právech, se mohou zdát mnohé definice lidských práv. OSN prosadila sedm důležitých dohod o lidských právech. Tyto dohody zakazují mučení, rasovou diskriminaci, diskriminaci proti ženám, garanci „občanských a politických,“ a „ekonomických, sociálních a kulturních“ práv, práv přistěhovaleckých pracovníků a práv dítěte (viz dohody z poznámky č. 1). Kromě těchto dohod existuje ještě několik regionálních dohod. Tou nejdůležitější je Evropská konvence o lidských právech.²

2. 1. 1 Lidská práva a problematika jejich definování

Samotné definování lidských práv je předmětem nekonečné a rozsáhlé debaty. Lze je například dělit na práva

² ECHR – *European Convention on Human Rights*.

individuální a skupinová, přirozená a právní, negativní a pozitivní, lze rozlišovat generace práv, občanská a politická v kontrastu s ekonomickými, sociálními a kulturními právy či na základě daného upíraného práva, ať se týká dětí, menšin, žen, pracovníků, mládeže, vězňů či LGBT skupin.

Nyní se podíváme blíže na dělení lidských práv na pozitivní a negativní práva. Negativní práva jsou práva na svobodu od vměšování se od ostatních lidí a od vlády; zvláště vláda má zakázáno omezovat aktivity vlastníků práv v oblastech jako je politická debata či svoboda vyznání. Pro změnu pozitivní práva jsou práva na přijímání výhod od vlády; vláda má povinnost poskytovat takové výhody jako je zdravotní péče či vzdělání. Negativní práva jsou spojena s klasickou liberální tradicí přirozeného práva, zvláště vtěleného do teorie společenské smlouvy Johna Locka a jeho následovníků, včetně zakladatelů USA, kteří se zvláště zajímali o zneužití moci vládou. Pozitivní práva jsou spojena se širokou škálou kritiky liberalismu, včetně marxistů (Posner 2008: 1764-1766).

Negativní práva lze taktéž chápat jako občanská a politická práva. Oproti tomu do pozitivních práv lze začlenit práva ekonomická, sociální a kulturní. Tímto způsobem bude taktéž nahlíženo a popisováno na lidská práva v této práci.

V roce 1966 došlo k oddělení ekonomických, sociálních a kulturních práv od práv občanských a politických. Západ se zaměřoval na práva později zmíněná (tj. občanská a politická práva), což přineslo však určité soutěžení. V tomto slova smyslu byly rozděleny dvě úrovně, někdy nazývané generace lidských práv. Tzv. první generace (negativní práva, chceme-li) je reprezentována *Mezinárodní úmluvou o občanských a politických právech* (ICCPR),³ která pojímá svobodu od mučení, ponižující zacházení; svobodu slova či náboženství (Posner 2008: 1765).

³ ICCPR – *International Covenant for Civil and Political Rights*.

*Mezinárodní úmluva o ekonomických, sociálních a kulturních právech (ICESCR)*⁴ symbolizuje pozitivní práva. Tzv. druhá generace práv zdůrazňuje adekvátní standard života či právo na nejvyšší možné standard zdraví. Zdůrazňuje, že stát má nejen chránit od před zneužitím, ale má taktéž jednat pozitivně a přinášet progresivní sociální výstupy (Uvin 2004: 14).

Studenoválečnická rivalita mezi USA a Sovětským svazem vyústila v rozvětvený systém dohod. Negativní práva obsažená v ICCPR byla favorizována USA, ICESCR pro změnu Sovětským svazem (Posner 2008: 1765).

Z tohoto vyplývá, že negativní práva jsou vnímána vážněji než práva pozitivní. I když mnoho ústav států obsahuje pozitivní i negativní práva, pozitivní práva jsou ponechána rozmarům politiky. Nevládní organizace si jsou vědomy faktu, že je nejsnazší přivést pozornost na zneužívání negativních práv, proto hlavní „strážci“ lidských práv do velké míry ignorují zneužívání ekonomických, sociálních a kulturních práv (Roth 2004: 65).

Přestože tedy většina rozvinutých států poskytuje svým obyvatelům takové výhody, jako je zdravotní péče, vzdělání a síť sociálních služeb, nespádají do oblasti demokratické politiky. V kontrastu s tím je fakt, že politická práva v těchto státech jsou obecně považována za její součást (Posner 2008: 1765-1766).

Mezinárodní právo je v tomto jednotné. Dle něj všechna práva, tj. občanská a politická i ekonomická, sociální a kulturní, jsou neoddělitelná a vzájemně se posilující. V tomto se většinou shodnou i akademici. Nutno dodat, že většina mezinárodních lidsko-právních organizací se zaměřuje na občanská a politická práva, a mnohé vlády se stejně tak přiklonily k jedné kategorii na úkor té druhé. Obecně vzato, bohaté země se zaměřují na

⁴ ICESCR – *International Covenant for Economic, Social, and Cultural Rights*

občanská a politická práva a chudé země na ekonomická, sociální a kulturní práva. Objevují se též spekulace, že ekonomická, sociální a kulturní práva jsou odlišná od „skutečných“ lidských práv, že jsou maximálně chvályhodnými aspirace, ale nejsou vynutitelná (Uvin 2004: 14).

Tzv. třetí generace práv (taktéž nazývaná jako kolektivní či solidární práva jako právo na sebeurčení či právo na rozvoj byla přidána „dodatečně.“ Je jí naznačen posun od původního vnímání práv v kontextu jednotlivce.

Nejaktuálnější je připojení těch aktérů, kteří si nárokují povinnost podporovat a vyžadovat dodržování lidských práv. Jedná se o nestátní aktéry, jednotlivce, nevládní organizace či mezinárodní organizace (Uvin 2004: 15).

Jaké jsou vlastně důvody, proč mnozí státní i nestátní aktéři zanedbávají ekonomická, sociální a kulturní práva? První důvod je politický. Agenda ekonomických práv je propojena s intervencionistickým, sociálně-demokratickým a možná i anti-individualistickým přístupem k sociální změně. Jedná se o přístup, který je vládám, ale i jednotlivcům, na Západě nepříjemný (Scott 1999: 644).

Toto vychází z doby studené války, kdy byla lidská práva zpolitizována. Jak již bylo zmíněno výše, ekonomická, sociální a kulturní práva byla doménou komunistických zemí a zemí Třetího světa.

I když se stále více prosazuje vzájemná závislost, neoddělitelnost a univerzalita všech lidských práv, stále zůstává jedna velká bariéra v prosazování ekonomických, sociálních a kulturních práv. Dlouhodobě existuje představa, že povaha ekonomických, sociálních a kulturních práv je fundamentálně odlišná a složitěji implementovatelná než občanská a politická práva. Nejen pro stát, ale i pro mnohé organizace je prostě snazší prosazovat občanská a politická, resp. negativní práva. Ačkoliv toto oddělení konceptuálně neexistuje takřka 30 let, v praxi je stále možné všimnout si toho, že lidé (státy, vlády, další

nestátní aktéři) toto rozdělování stále uplatňují (Uvin 2004: 38-39).

Ruku v ruce s obhajobou lidských práv přichází potřeba ospravedlňovat obhajobu a podporu lidských práv. Fagan tvrdí, že filozofické ospravedlňování lidských práv je rozvíjeno v kontextu intelektuální, kulturní, ideologické a politické rozlišnosti. Nezbytnou rolí lidských práv je odsuzovat a snažit se překonávat formy systémového a obecně značného lidského utrpení. Za tímto a zároveň s tím existuje ospravedlňování lidských práv jako součást ideje vytvoření takových podmínek pro lidi, aby měli příležitost žít minimálně dobrý život. Lidský život a lidské společnosti nemohou být morálně perfektní. Špatná rozhodnutí se budou i nadále vykonávat. I ve světě, ve kterém člověk žil ve společnosti, která skutečně poskytovala příležitosti pro „dobrý život,“ svobodný od systematického utrpení, budou mnozí žít nenaplněné a frustrované životy. Cílem lidských práv není učinit lidi šťastnými. Současný globální řád velmi zaostává v tom, aby takovéto příležitosti poskytl pro všechny. Filozofie nám v tomto kontextu poskytuje prostředky k tomu, abychom pokračovali v oprávněném odsuzování současného globálního řádu udržujíc si pozitivní povědomí o tom, na čem byla morální globální lidská společnost založena (Fagan 2012: 21-22).

Někdy se o lidských právech mluví v kontextu fundamentálními právy. Nicméně lidská práva nelze postavit do rovnice s fundamentálními (klíčovými) hodnotami. Ne všechna fundamentální práva se stanou lidskými právy. Jsou-li určité hodnoty sdílené v kultuře, zdálo by se nestejněměrné a možná i nespravedlivé uvalovat (či exportovat) je na ostatní kultury, v nichž se takovéto hodnoty neobjevují, resp. jsou jim cizí s ohledem na jejich tradice či vlastní důvody. Fundamentální rozdíl mezi těmito dvěma se zdá být v tom, že lidská práva představují problém univerzalizmu v globálním měřítku. Můžeme vycházet z toho, že lidská práva jsou legální práva

s morálním obsahem, resp. morální práva s právním obsahem. Toto ovšem není dostačující. Naše vnímání „sdílené humanity“ nemusí být sdíleno s ostatními. Zároveň my nemusíme sdílet vnímání humanity ostatních. Toto je spojené s nezanedbatelnou podobou moderního původu lidských práv jako formalizujícího procesu myšlenky lidsky lidských práv. Co by této myšlence mohlo pomoci, je *„koherentní lingvistické užívání lidských práv, které by mohlo benefitovat z následujícího: lidská práva by měla odkazovat na morálku a univerzalitu, nebyť popisována jako ‘přirozená práva,’ ale jako subjektivní legální práva uvědomujíc si, že jejich formalizace je příčinou, ne důsledkem, jejich univerzality. V tomto kontextu by mělo být řečeno, že lidská práva jsou práva, kterými oplývá každý člověk“* (Sciacca 2012: 88-89).

Opustíme-li toto filozofické pojetí, možné řešení navrhuje Posner. Vychází z literatury ekonomického rozvoje, kdy navrhuje, že bychom se měli mezinárodně zaměřovat spíše na lidský blahobyt než na lidská práva, což přináší tři základní výhody. Zaprvé návrh, že by vlády měly podpořit blahobyt svého obyvatelstva, oplývá širší mezinárodní a filozofickou podporou, než nejrůznější práva obsažená v lidsko-právních dohodách. Zadruhé, lidsko-právní dohody jsou velmi rigidní a příliš vágní, neumožňují vládám, aby přijaly rozumné politiky, které by navýšily blahobyt na úkor práv a nenastavují pravidla, jak my měly lidská práva balancovat, dosahovat kompromisu. Zatřetí, cíle režimů lidských práv a mezinárodní rozvojové politiky se kříží. Rozvojová politika upřednostňuje nejchudší státy, zatímco lidsko-právní režimy odsuzují státy s „nejhoršími“ vládami. Bohužel, nejchudší státy mají většinou „nejhorší“ vlády (Posner 2008: 1758).

Od roku 1948 a ratifikace Všeobecné deklarace lidských práv prošla lidsko-právní komunita značným pokrokem. Byly vznášeny požadavky na „nové typy“ práv, objevovali se noví žadatelé o práva i noví „vykonavatelé“ práv.

2. 2 Intelektuální historie rozvoje

Intelektuální historie rozvoje je podstatně kratší než historie lidských práv. Až do poloviny 20. století v podstatě neexistoval rozvoj Třetího světa jako mobilizující ideologie. Některé země byly bohaté, jiné byly chudé a obecně se toto považovalo za prostý fakt. Pro mnohé se tento rozdíl promítal například v kontextu genetických a intelektuálních schopností, vědecký rasismus klasifikoval lidi na základě jejich vrozených, typicky rasových, schopností, s bělochy/Evropany na vrcholu a ostatními rasami pod nimi. Pro jiné, ne tolik nakloněné rasovým teoriím, byly různé výše příjmu otázkou rozdílů obchodních příležitostí či třídního vývoje. Obecně se předpokládalo, že změna přijde s časem a že bude potřeba dlouhodobého a náročného vystavení se západním hodnotám a praktikám. Tento dominantní pohled se začal měnit na sklonku dekolonizace. Koloniální autority vytvořily systém poskytování služeb v oblasti zdraví a vzdělávání a začaly investovat do infrastruktury a místního průmyslu s cílem budování ekonomického růstu. Tyto projekty byly poměrně malé až do 60. let, kdy nastal boom rozvoje (Uvin 2004: 12).

Tento boom rozvoje je novější než lidská práva, a to jak ve svých intelektuálních kořenech, tak v současné manifestaci. V čem však převyšuje lidská práva, je množství zdrojů, kterými oplývá, a pozornost, které se mu dostává. Rozvoj se stal široce prosazovaným cílem. Je ve své povaze technický, finančně náročný pro celou mezinárodní komunitu, včetně systému OSN, zatímco lidská práva, s ohledem na jejich hluboce politickou povahu, zůstala sporná a relativně marginalizovaná. Podíváme-li se toto v číslech, zatímco v polovině 90. let měl rozvoj „k dispozici“ 50 miliard amerických dolarů, lidsko-právní komunita si musela vystačit s méně než jedním procentem tohoto objemu peněz (Uvin 2004: 12-13).

2. 3 Vztah lidských práv a rozvoje

Rozvojová politika existovala dlouhou dobu izolovaně od světa lidských práv. Neznamená to nutně, že by se nenašli aktéři, kteří by se myšlenkou těchto dvou světů nezaobírali, příkladem budiž například *Amnesty International*. Zajisté, někteří z nich řešili lidsko-právní trendy v „problematických“ zemích, ale zjevně si nemysleli, že by nějaké uspokojivé východisko bylo jejich prací. Lidskými právy se zabývaly lidsko-právní organizace a možná byla na zahraničně-politické agendě, nicméně rozvojoví aktéři se této ideji dlouho vyhýbali. Lidská práva byla ovšem důležitá, ale byla agendou někoho jiného.

Lidsko-právní komunita, zvláště v bohatých zemích, které dominují globálnímu hnutí lidských práv v kontextu zdrojů, viditelnosti a vlivu, se zaměřuje takřka exkluzivně na občanská a politická práva izolovaná od ekonomického a sociálního kontextu.⁵ Toto je jeden z důvodů, proč může mít (západní) lidsko-právní komunita problém navázat hlubší vztah s rozvojovou komunitou (Uvin 2004: 47).

Chauffour tvrdí, že důvodem absence připouštění si vazby mezi lidskými právy a rozvojem v praxi leží ve dvou selháních. Tím prvním je selhání rozvojové komunity dodržet svůj slibit chudým obyvatelům této země, že extrémní chudoba a hlad budou vymýceny, a spolu s nimi budou do roku 2015 naplněny i ostatní Rozvojové cíle tisíciletí. Za druhé selhání lze považovat selhání mezinárodního společenství prosazovat univerzální respekt, pozorování a ochranu všech lidských práv a fundamentálních svobod pro všechny. Jelikož rozvoj a lidská práva nejsou v rozvojových zemích chápány tak jako „na Západě,“ a místní obyvatelé se o tyto dva sektory příliš

⁵ Existují samozřejmě výjimky v podobě několika marginálních komisí OSN. Obecně vzato však nebyla ekonomická, sociální a kulturní práva součástí lidsko-právní praxe po více než polovinu století.

nezajímají. Domácí politika v těchto zemích, ač s původním možná ušlechtilým zájem, má tendenci být neefektivní, leckdy je až škodlivá. I když lidské spirituální a materiální úspěchy jsou zakořeněné v lidské svobodě, současný, tradiční přístup k ekonomickému rozvoji má tendenci zdůrazňovat fundamentální roli svobody v rozvoji spíše jen v rétorickém slova smyslu. Mnohé ortodoxní rozvojové strategie dospěly (ať účelně či ne) k sebeobranným politikám, které měly efekt na omezování lidí v dosahování vlastní svobodné vůle vlastnit, pracovat, spořit, investovat, obchodovat, inovovat, vytvářet, atd. (Chauffour 2008: 1-2). William Easterly (2001: XII) v tomto kontextu hovoří o tom, že zatímco rozvojové společenství bylo zaneprázdněno prosazováním nových řešení (od rozvojové pomoci po investice do vzdělávání) a vytvářením nových schémat (od poskytování půjček na základě podmiňování reformami po odpouštění dluhů), až příliš často podnikalo kroky, které porušovaly základní principy ekonomiky v praktické politice. Problémem nebylo selhání ekonomiky, ale selhání aplikovat základní principy ekonomiky důsledně, počínajíc klíčovou rolí svobody jako základního a zároveň finálního popudu každého člověka vést životy, kterých si cení (Chauffour 2008: 2).

Katarina Tomasevski, jedna z předních expertů na tuto problematiku, tvrdí, že: *„rozvoj a lidská práva představují dvě rozlišné oblasti, kdy rozvoj je oddaný prosazování hospodářského růstu a uspokojení základních lidských potřeb, zatímco lidská práva odhalují zneužívání moci“* (Tomasevski (1989: 113-114). Neznamená to nutně, že by profesionálové v oblasti rozvoje byli laxní k lidským právům, nicméně je ne vždy nutně považovali a považují za součást náplně své práce. V 90. letech dokonce jeden z organizátorů konference o potravě a lidských právech prohlásil, že *„interakce mezi lidsko-právními a rozvojovými agenturami OSN prakticky neexistuje“* (Johnson 1999: 47).

Nutno dodat, že tento přístup se (sic pomalým tempem) mění. Ne že by lidsko-právní rétorika najednou zázračně vyléčila rozvoj, ale lidská práva nutí profesionály v oblasti rozvoje čelit složitým otázkám své práce, například ohledně povahy moci a politiky, vyloučení a diskriminaci, struktury a politiky. A přestože vztah mezi právy a rozvojem je již delší dobu rozpoznáván, praxe tento princip příliš nenásledovala. Obhájci lidských práv a experti na ekonomický rozvoj spolu zřídka spolupracují. Co víc, návrh, že svoboda hraje ústřední roli v obou agendách, vyzývá ortodoxii lidských práv i rozvoje, stejně jako praxi v posledních 70 letech (Chaffour 2009: 6).

Obhájci mezinárodních lidských práv často hovoří o velkých morálních hodnotách, které ignorují ekonomické principy, a protože umožňují výběr pozitivních požadavků na ostatní jednotlivce, podkopávají základní lidská práva. S tímto souvisí idea práva na rozvoj, vycházející z Deklarace o právu na rozvoj⁶ OSN (Chaffour 2009: 11).

Ostatně debata o právu na rozvoj byla hlavním znakem vstupu rozvoje do lidsko-právní debaty. Během první poloviny 70. let 20. století využívaly státy Třetího světa svou početní převahu v OSN ke snaze vyjednat reformy v globální politické ekonomii v kontextu obchodu, financí, investic, rozvojové pomoci či informačních toků. Státníci zemí Třetího světa se inspirovali úspěchem embarga zemí OPEC, které bylo považováno za „vítězství“ zemí Třetího světa. Myšlenka práva na rozvoj byla v souladu s požadavky na mezinárodní redistribuci bohatství. Navíc byla protiargumentem prosazování občanských a politických práv bohatými zeměmi (Rosas 1995: 248).

Debata o novém ekonomickém řádu i o právu na rozvoj pokračovala, nicméně 80. letech bylo od nich konzervativními lídry (Reagan, Thatcher, Kohl) po volbách, po takřka destrukci

⁶ *Declaration on the Right to Development.*

OPEC a dluhové krize zemí Třetího světa, upuštěno. I když myšlenka práva na rozvoj nezmizela úplně, mj. proto, že si rozvíjející země uvědomily, že budoucnost politických trhů je v rukou lidských práv a je proto záhodné, aby svých cílů dosahovaly pod touto nálepkou (Slinn 1995: 270).

Po mnoha překážkách a útrapách byla Deklarace o právu na rozvoj přijata Valným shromážděním OSN roku 1986 (OSN – Deklarace o právu na rozvoj 1986). Jednalo se o deklaraci, ne dohodu, proto není právně vynutitelná. V této deklaraci se říká následující: *„(...) právo na rozvoj je nezadatelným lidským právem každého jednotlivce a všech národů podílet se na ekonomickém, sociálním, kulturním a politickém rozvoji, ve kterém mohou být naplněna všechna lidská práva a základní svobody“* (Deklarace o právu na rozvoj 1986).

Tímto získal Třetí svět své právo na rozvoj, zatímco „První svět“ tím zajistil, že toto právo nemůže být interpretováno jako větší priorita než občanská a politická práva, tato deklarace není právně vynutitelná a nenese žádné povinnosti plynoucí z transferu zdrojů. Jakékoliv právo na rozvojovou pomoc nebylo schválně zmíněno (Rosas 1995 249-250).

Nutno dodat, že bohaté země považovaly i tento nezavazující kompromis nepřijatelný, kdy USA hlasovaly proti této rezoluci (jako jediný stát), zatímco dalších 10 zemí OECD se zdrželo hlasování (Sekyere 2011).

Na právo na rozvoj bylo kdysi nahlíženo jako na mocné paradigma schopné vyzvednout lidi z chudoby, dodnes však zůstalo kontroverzním intelektuálním konstruktem s minimální praktickou aplikací. Chauffour přichází s ideou toho, že přístup shora dolů k omezení chudoby a strategiím růstu podporovaným rozvojovými agenturami mají tendenci zastínit fundamentální roli svobody v rozvoji a dospějí k porušování základních práv, včetně osobní volby, prosazujíc tím nevhodné instituce a politiku. Smíření lidských práv a rozvoje ovšem je

možné. Nicméně vyžaduje zdůraznění role svobody, která je pro oba sektory důležitá. Obhájci lidských musí uznat, že ekonomická svoboda je nezbytnou součástí lidských práv, zatímco rozvojoví experti musí připustit široký rozsah institucí a ekonomických politik konzistentních s lidskými právy. Takovýmto stylem je možné obohacení lidí ekonomickou svobodou, občanskými právy a politickými svobodami je nejlepším způsobem, jak zajistit rozvoj a respekt jednotlivce. Pojdme se nyní přesunout na praktickou stránku věci, jak se vyvíjela lidská práva v kontextu americké rozvojové politiky a jaký význam američtí prezidenti přikládali lidským právům (Chaffour 2008: 12-16).

Na konci 70. let do sebe lidsko-právní a rozvojová komunita začaly inkorporovat multilaterální organizace, bilaterální agentury a stále více nevládních organizací, primárně sídlících na Západě. Financování těchto agentur bylo velmi složité, navíc do nich prosakovala studenoválečnická ideologie. Některé země získaly podstatně více pomoci než jiné země, jelikož byly pro supervelmoci USA a Sovětský svaz strategicky důležité. Ostatně strategická důležitost v alokaci americké rozvojové pomoci bude popisována v druhé části této diplomové práce. Stejně tak některé země podléhaly podstatně menším skrutiniím lidských práv než jiné, a to z téhož důvodu. Nelze ovšem říci, že by nedocházelo k žádnému vývoji v rozvojové praxi. Každá dekáda byla spojená s novým myšlenkovým proudem. V 60. letech byl kladen důraz na infrastrukturu, v 70. letech na základní potřeby, v 80. letech na strukturální přizpůsobení a v 90. letech na rozvoj lidských zdrojů (Uvin 2004: 13).

Konec studené války s sebou přinesl uvolnění a pokrok jak v oblasti rozvoje, tak lidských práv. V oblasti lidských práv byly přijaty zásadní lidsko-právní nástroje, jako je Úmluva o

právech dítěte (1989),⁷ ratifikovaná 191 státy, tj. všemi státy kromě Somálska a USA, a Vídeňská deklarace⁸ a Akční program⁹ (1993). Co se týče rozvoje, konalo se několik mezinárodních konferencí zabývajících se životním prostředím (v Rio de Janeiro roku 1992), ženami (v Pekingu roku 1995) či sociálním rozvojem (v Kodani téhož roku) (Earth Summit 2002 nedatováno). Koncem 90. let obě komunity byly stále na svém vrcholu, čerpajíc z (sic upadajícího) nadšení, které propuklo s koncem studené války.

Snahy prosazovat smysluplné a produktivní vazby mezi agendami těchto dvou komunit jsou stěží nové. Jedním z hlavních úspěchů první Světové konference o lidských právech,¹⁰ která se konala roku 1968 v Teheránu, bylo přijetí faktu, že „dosažení trvalého pokroku v implementaci lidských práv je závislé na řádných a efektivních národních a mezinárodních politikách ekonomického a sociálního rozvoje“ (OSN 1968). Takřka o deset let později, roku 1977, Komise pro lidská práva OSN¹¹ dala těmto snahám nový impuls prohlášením existence práva na rozvoj (The Commission on Human Rights 1977). To obratem vedlo k tomu, že rozvíjející se země začaly tlačit na širší zaměření mezinárodních debat o lidských právech, aby obsahovaly i řadu ekonomických a dalších témat, která dříve spadala exkluzivně do domény národních a mezinárodních rozvojových agentur (Alston – Robinson, 2005: 1).

Nejznámějším a také asi nejkontroverznějším aspektem vazby mezi lidskými právy a rozvojovou pomocí je použití pomoci jako sankce za porušování lidských práv vládou recipientské země. Taktéž dominuje spíše sankční než

⁷ *The Convention on the Rights of the Child.*

⁸ *The Vienna Declaration.*

⁹ *Program of Action.*

¹⁰ *World Conference on Human Rights.*

¹¹ *The UN Commission on Human Rights.*

propagační aspekt rozvojové pomoci. Toto je v kontrastu s tím, že rozvíjející země potřebují tuto pomoc k naplňování lidských práv. Rozvíjející země potřebují rozvojovou pomoc pro prosazování a ochranu lidských práv,¹² nicméně potenciál rozvojové pomoci k prosazování lidských práv bývá (resp. býval) zanedbáván. Pomoc tedy není orientovaná na prosazování lidských práv, ale na prevenci jejich zneužívání. Toto vedlo k paradoxní situaci, že pouze malé množství rozvojové pomoci je určeno na prosazování lidských práv. Rozvoj není vybaven k prosazování lidských práv, a podporován rozvojovou pomocí, přispívá k jejich porušování. V důsledku je tedy rozvojová pomoc seškrtávána kvůli porušování lidských práv, ke kterému sama přispěla. (Tomasevski 1989: 63).

¹²Jsem si vědoma možného zneužívání rozvojové pomoci k jiným účelům, nicméně toto není předmětem této práce.

3 LIDSKÁ PRÁVA A JEJICH UPLATNĚNÍ V ROZVOJOVÉ POLITICE USA

3. 1 Vývoj americké rozvojové pomoci

3. 1. 1 Počátky americké rozvojové pomoci a zrození USAID

Moderní koncept systematické mezinárodní rozvojové pomoci se začal utvářet po konci druhé světové války v podobě Marshallova plánu. George C. Marshall, tehdejší americký ministr zahraničí, byl hlavním strůjcem finanční a technické pomoci válkou zničené Evropě. Jeho výsledkem byla obnova evropské infrastruktury, posílení ekonomik a stabilizace regionu, ovšem v těch zemích, které tento plán přijaly (U. S. Department of State 1948).

Na základě úspěšnosti Marshallova plánu představil roku 1949 prezident Harry S. Truman mezinárodní rozvojový asistenční program s názvem *Point Four Program*. Tento čtyřbodový program se zaměřoval na dva cíle. Zaprvé na vytvoření trhu pro USA pomocí omezení chudoby a nárůstu produkce v rozvojových zemích. Zadruhé na omezení hrozby komunismu prostřednictvím kapitalismu zemím komunismem zasaženým (hrozícím) (U. S. Department of State c). Mezi lety 1952 a 1961 fungovaly programy podporující technickou pomoc a kapitálové projekty jako primární forma americké pomoci a byly klíčovým komponentem americké zahraniční politiky (USAID 1949).

S rokem 1961 byla tedy na základě Kennedyho rozhodnutí vytvořena Agentura Spojených států amerických pro mezinárodní rozvoj (United States Agency for International Development, dále jen USAID), a to na základě zákona o zahraniční pomoci, čímž bylo stmeleno několik dříve existujících organizací a programů věnujících se rozvojové pomoci.¹³

¹³ Z předchůdců USAID zmiňme například *Mutual Security Agency*, *Foreign Operations Administration* či *International Cooperation Administration*.

Předcházely mu rozvojové programy jako *International Cooperation Administration*, aktivity *Development Loan Fund* či *Food for Peace* (USAID nedatováno c). Do té doby neexistovala jednotná agentura, která by se takto věnovala zahraničnímu ekonomickému rozvoji. Toto bylo první ze tří naprosto zásadních transformací amerických rozvojových aktivit.

Jak již bylo zmíněno, klíčovou osobou pro tuto změnu byl J. F. Kennedy, který spatřoval důležitost v potřebě sjednotit americké rozvojové aktivity do jedné agentury, zodpovědné za rozdělování pomoci zahraničním státům s cílem prosazovat sociální a ekonomický rozvoj. USAID vznikla 3. listopadu 1961 a v roce 2011 tedy oslavila své padesáté výročí (USAID nedatováno b). Kennedy v tomto kontextu hovořil dokonce o tom, že USA nesmí ustoupit svým povinnostem, a to jak morálním jako lídra a dobrého souseda ve vzájemně propojeném společenství svobodných národů; ekonomickým jakožto představitele nejbohatšího národa ve světě převážně chudých lidí; politickým jako hlavního hlasatele svobody (Kennedy 1961). Díky právě Kennedymu a jeho nástupci, Lyndonu B. Johnsonovi, byla šedesátá léta nazývána dekádou rozvoje.

3. 1. 2 Dekády po vzniku USAID

V sedmdesátých letech 20. století se zaměření USAID začalo posouvat od technických a kapitálových asistenčních programů k základním lidským potřebám, konkrétně k potravě a výživě, plánování populace, zdraví, vzdělání a rozvoji lidských zdrojů (USAID nedatováno c).

Léta osmdesátá se pro změnu obrátila na otázku svobodných trhů, kdy se rozvojová pomoc snažila stabilizovat měnové a finanční systémy v kontextu ropných šoků. Taktéž prosazovala tržní principy s cílem restrukturalizovat politiku a instituce rozvojových zemí. Během této dekády USAID potvrdila svůj závazek k šířeji zaměřenému ekonomickému růstu,

zdůrazňování zaměstnanosti a příležitostí výtěžků prostřednictvím revitalizace zemědělství a expanze domácích trhů. Takovéto rozvojové aktivity se začaly stále více uplatňovat díky soukromým dobrovolnickým organizacím¹⁴ a pomoc se posunula od individuálních projektů k obsáhlejšímu programům (Ibid.).

V letech devátých lze pozorovat návrat k udržitelnosti a demokracii, kdy se primárním úkolem USAID stal udržitelný rozvoj, či pomoc zemím zlepšit vlastní kvalitu života. Během této dekády USAID vytvořila rozvojové programy s ohledem na ekonomické podmínky rozvojových zemí, což v důsledku znamenalo, že rozvojové země získaly integrovaný balíček pomoci, země v tranzici obdržely pomoc v případech krize, a země s limitovanou přítomností USAID získaly podporu prostřednictvím nevládních organizací (Ibid.).

3. 2 Propojení vztahu lidských práv a rozvojové pomoci v USA

3. 2. 1 Položení (legislativních) základů propojení lidských práv a rozvoje

Současný zájem Kongresu o lidská práva lze sledovat do období hnutí za občanská práva v 60. letech 20. století, odporu válce ve Vietnamu a reakci na Nixonovu zahraniční politiku bez skrupulí. Kongres i americká veřejnost věřily, že by americká zahraniční politika měla reflektovat morální principy národa. Proto se lidská práva stala poměrně populárním tématem Kongresu let sedmdesátých (Apodaca 2005: 64).

V kontrastu s tím byla vytvořena koalice těch, kterým se lidská práva nezamlouvala; těch, kteří hledali jakýkoliv způsob, jak seškrtnat rozpočet rozvojové pomoci a zahraniční závazky jako takové; a těch, kteří prostě chtěli napadnout Republikánskou stranu. Pro liberály lidská práva poskytla

¹⁴ *Private voluntary organizations – PVOs.*

morální a etický komponent americké zahraniční politiky a pokání za aféru Watergate a válku ve Vietnamu. Pro konzervativce byla lidská práva užitečným nástrojem odsuzování Sovětského svazu (Ibid.).

Lidsko-právní agenda v rozvojové politice byla nastolena v 70. letech. Jako důsledek zasedání Fraserova podvýboru o lidských právech,¹⁵ předsedanému Donaldem Fraserem, americký kongres uzákonil formální požadavky na omezení či odmítnutí rozvojové pomoci zemím, které ustavičně porušovaly lidská práva svých obyvatel. Od té doby se exekutiva začala snažit obcházet Kongres se záměrem potřeby flexibility za účelem ochrany amerického národního zájmu. Nejdůležitějším ze zákonů jsou Sekce 502B a Sekce 116 Zákona o zahraniční pomoci, jejichž cílem bylo distancovat USA od morálně odpudivého chování recipientů rozvojové pomoci. Americká rozvojová pomoc již nemusela být automaticky dána zemi jen z toho důvodu, že byla protikomunistická či proamerická. Od této doby měla být rozvojová pomoc namířená do zemí s demokratickým zřízením, které respektují lidská práva a základní svobody (Apodaca 2005: 63-65).

Alokace rozvojové pomoci je ovlivněna rozvíjejícími se a často konfliktními hodnotami politiků, zvláště prezidenta a kongresu, ale taktéž zahraničně-politické byrokracie a veřejnosti. Rozvojová pomoc se stala nepostradatelným nástrojem americké zahraniční politiky. Američtí politici pomoc použili jako odpověď na mnohé zahraničně-politické, bezpečnostní a humanitární problémy po celém světě. Sloužila jako prostředek boje proti komunismu, k ekonomické a vojenské podpoře spojenců, podpoře rozvoje, zajištění amerických strategických a ekonomických zájmů, zaštitění demokratických vlád i právě prosazování lidských práv. Tyto rozlišné, často

¹⁵ *Fraser's Subcommittee on Human Rights.*

protichůdné záměry, jsou zapsány do zahraničně-politické legislativy (Ibid.).

Roku 1974 Kongres doplnil Zákon o zahraniční pomoci o Sekci 502B, taktéž známou jako dodatek Humphrey-Cranston, pojmenovaný po demokratických senátorech Hubertu Humphreymu, později viceprezidentovi Lyndona B. Johnsona, a Alanu MacGregor Cranstonovi. Tato sekce vyžadovala, aby bezpečnostní pomoc vládám, které hrubě porušovaly lidská práva, byla omezena (Schmidli 2013: 116). Roku 1976 Kongres doplnil, aby byl prezident zavázán odmítnout či omezit pomoc zemím porušujícím lidská práva, nedošlo-li by na výjimečné okolnosti. Těmi výjimečnými okolnostmi byla myšlena skutečnost, že by pokračování vojenské pomoci bylo v americkém národním zájmu. Sekce 502B¹⁶ byla zamýšlena jako prevence zneužívání americké vojenské pomoci zahraničními vládami, které by ji používaly na porušování lidských práv svých obyvatel (American Institute of Taiwan nedatováno).

Byla-li by bezpečnostní pomoc vyslána bez ohledu na hrubá porušování lidských práv, prezident by byl nucen poskytnout Kongresu detailní vysvětlení oněch výše zmíněných „mimořádných okolností.“ Přes to vše však byli prezidenti schopni obejít tuto direktivu díky jejím několika defektům. Slabina této legislativy umožnila každému americkému prezidentovi následovat vlastní politickou agendu se

¹⁶ Sekce 502B Zákona o zahraniční pomoci říká, že: jinak než za mimořádných okolností nemůže být bezpečnostní pomoc žádné zemi, jejíž vláda je zapojena do konzistentního hrubého porušování mezinárodně uznaných lidských práv, včetně mučení či krutého, nelidského a ponižujícího zacházení či trestů, prodlužovaného zadržování bez obvinění, unášení či tajného zadržování osob nebo dalšího flagrantního popírání práva na život, svobodu a osobní bezpečnost (Section 502B 197).

zanedbatelným či skoro žádným zájmem o lidsko-právní situaci recipientských zemí pomoci (Apodaca 2005: 65).

Hlavním defektem sekce 502B bylo selhání Kongresu v tom slova smyslu, že nebyl schopen definovat ony „mimořádné okolnosti.“ Komise právníků pro lidská práva¹⁷ popsala, jak si exekutiva interpretovala mimořádné okolnosti natolik široce, že znamenaly jakýkoliv americký strategický či bezpečnostní zájem. V rámci zájmů nebyly ani rozlišovány vitální či nějaké menší národní bezpečnostní zájmy. Výsledkem bylo to, že prezident mohl poskytnout rozvojovou pomoc prakticky jakékoliv zemi s ohledem na reálný či imaginární národní zájem (Apodaca 2005: 66).

Druhou nešťastnou formulací bylo určení pomoci „jakékoliv vládě.“ Ukončení toku pomoci pod Sekcí 502B vyžaduje vytvoření vazby mezi vládou a porušováním lidských práv. Je-li civilní vláda slabá a bez efektivní kontroly nad svými armádními jednotkami, nemůže být tedy zodpovědná za porušování lidských práv těmito jednotkami (Ibid.).¹⁸

Taktéž „hrubé porušování“ lidských práv umožnilo americké exekutivě obejít americké právo. Američtí prezidenti, kteří když chtějí poskytnout pomoc vládám, které porušují lidská práva, mohou jednoduše prohlásit, že takováto porušování nelze označit za „hrubá.“ Legislativa vychází z faktu, že porušování musí být značná ve svém důsledku bez ovlivňování úrovně významu (Apodaca 2004: 66).

Roku 1975 byla do Zákona o zahraniční pomoci doplněna Sekce 116, tzv. Harkinův dodatek, který zakazoval ekonomickou pomoc jakékoliv zemi, která způsobí hrubá

¹⁷ The Lawyers Committee for Human Rights.

¹⁸ Příkladem budiž poskytování vojenské pomoci neefektivní salvadorské civilní vládě. Reaganova administrativa poskytla salvadorské armádě bezpečnostní pomoc v hodnotě několika miliard dolarů v pokusu potlačit levicové povstání, které ohrožovalo brutální armádou kontrolované diktátorství. Výsledkem byla smrt více než 80 tisíc Salvadořanů.

porušování lidských práv, nebude-li prokázáno, že pomoc bude přímo benefitovat chudé a lidi v nouzi (Sekce 1166 1975). Nutno dodat, že tato sekce taktéž obsahuje několik defektů v jasnosti jazyka, další překážkou jsou oni „potřební lidé.“

USAID, Americká agentura pro mezinárodní rozvoj, je jedním z primárních nástrojů, kterým USA prosazují demokracii. Zvláště prostřednictvím rozvojové pomoci. Program, známý též jako *Demokracie a vládnutí*. Cílem programu Demokracie a vládnutí je posílení vlády práva a respektování lidských práv, prosazování soutěživých voleb a politických procesů, pobízení k nárůstu rozvoje politicky aktivní občanské společnosti a prosazování transparentnějšího a zodpovědnějšího vládnutí (USAID nedatováno). Pomoc má být ze strany USAID poskytnuta pouze za předpokladu respektování lidských práv a občanských svobod.

Zároveň USA financují NED, Národní nadaci pro demokracii.¹⁹ NED byla založena jako soukromá, nezisková organizace, přestože 99 % jejích příjmů pochází od americké vlády. Cílem NED je posílení demokratických institucí po celém světě prostřednictvím nevládních snah. Největší programy NED jsou v zemích, ve kterých má USA největší zájmy, a NED musí tyto zájmy reflektovat (Copson 2007: 80-81).

Vyjma aktivit USAID a NED je prosazování demokracie prosazováno snahami amerických diplomatů. Program demokracie pod záštitou USAID obsahuje relativní úskalí. Jeho zaměření je poněkud limitované a úzce nastavené, navíc se jeho rozpočet stále snižuje.

USA (dle vlastních slov) podporují spravedlivé a demokratické vládnutí ze tří důvodů. Jedná se o princip, příspěvek americké národní bezpečnosti a základní kámen širší rozvojové agendy. Americký politický systém a národní identita jsou založeny (USAID nedatováno b).

¹⁹ NED – National Endowment for Democracy.

Nutno dodat, že USA byly považovány za zemi, která snad nejvíce využívala terminologii lidských práv v kontextu rozvojové pomoci. USA jsou v tomto kontextu nejen nekonzistentní, ale zároveň je poměrně snadné toto zaznamenat, jelikož dostupnost k informacím ohledně přerozdělování americké rozvojové pomoci je velmi dobrá. Například v 80. letech byla rozvojová pomoc Indii seškrtnána o 15 milionů dolarů, jelikož nepodporovala americkou snahu o schválení rezoluce Komise pro lidská práva proti porušování lidských práv na Kubě (Tomasevski 1989: 68).

3. 2. 2 Nixonova a Fordova administrativa

Kritika rozvojové pomoci pokračovala napříč Johnsonovou administrativou mezi lety 1963 a 1967. Pomoc Latinské Americe se snížila se stupňující se hrozbou komunistické revoluce v regionu. Pomoc Africe taktéž klesla s poklesem hrozby expanze sovětského vlivu a po nadějích, že demokracii, která byla svržena záplavou vojenských převratů. Co víc, kritika rozsáhlého amerického zapojení po celém světě vedla administrativu k ukončení mnoha misí rozvojové pomoci v zahraničí, zvláště v subsaharské Africe v druhé polovině let šedesátých. Zatímco pomoc Vietnamu, Kambodži a Laosu narůstala se zintenzivňující se válkou a prohlubujícím se americkým zapojením v Indočíně, celkový objem rozvojové pomoci mezi polovinou 60. a 70. let klesal. Stejně jako Kennedy, i Johnson čelil silné kritice rozvojové pomoci. Vytvořil proto komisi, jejímž účelem bylo zkoumání rozvojové pomoci a následné možnosti její reformy (Tomasevski 1989: 69-70).

Nixon byl americkým prezidentem mezi lety 1968 a 1974, nechvalně odstoupivší jako důsledek aféry Watergate. Jeho nástupcem se stal Ford, který byl prezidentem mezi lety 1974 a 1976. Tito dva prezidenti se poměrně bránili napojení americké rozvojové pomoci na dodržování lidských práv. Realpolitika a studená války určily druhořadost lidských práv, primární byly

americké národní bezpečnostní zájmy. Ministr zahraniční Henry Kissinger na základě realistického pojetí mocenské politiky a praktické politiky a účelnosti, utvářel zahraniční politiku bez morálních či ideologických složek. Roku 1973 při zasedání Senátu Kissinger potvrdil odmítání lidských práv v Nixonově zahraniční politice. Dokonce se vyjádřil v tom slova smyslu, že je považuje pro USA za nebezpečné zabývat se domácí politikou ostatních zemí jako jednoho z cílů americké zahraniční politiky. A že „ochrana základních lidských práv je velmi citlivým aspektem domácí jurisdikce (...) vlád“ (Kissinger 1973: 507).

S ohledem na skutečnost, že rozvojová pomoc měla být používána primárně pro geopolitické a strategické účely, Nixonova administrativa byla ochotna přehlížet lidsko-právní situaci v recipientských zemích. Rozvojová pomoc měla přímou vazbu na potřebu prodloužit Nixonovy vojenské kampaně. Cohen (1979: 225). Svaluje vinu za selhání lidsko-právní politiky v době vlády Nixona a Forda na tzv. exekutivní sabotáže lidsko-právních iniciativ. Perspektiva, že lidská práva jsou/byla otázkou vnitřních záležitostí státu, měla několik negativních dopadů na lidsko-právní tematiku. USA nehrály aktivní roli v prosazování lidských práv. Neratifikovaly Mezinárodní pakt o politických a občanských právech,²⁰ ani Mezinárodní pak o hospodářských, sociálních a kulturních právech.²¹ Roku 1974 byl v exekutivě pouze jeden úředník zabývající se lidskými právy. Co víc, USA zřídka odsuzovaly porušování lidských práv, a to jak veřejně, tak soukromě. Objem rozvojové pomoci těm, kteří porušovali lidská práva,

²⁰ *International Covenant on Political and Civil Rights*. Tento pak byl ratifikován USA až roku 1992, a to s několika výjimkami, které si z tohoto paktu vymohly. Nutno dodat, že se spekovalo o tom, zda některé části tohoto paktu nejsou pro USA protiústavní. Navíc USA neakceptovaly žádnou z podmínek vyžadovaných tímto paktem.

²¹ *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*. USA tento pakt sice roku 1977 podepsaly, ale neratifikovaly jej.

nikterak nepoklesl. Studie Stohla, Carletona a Johnsona (1984: 220-223) dokonce tvrdila, že během administrativ těchto dvou prezidentů došlo k nešťastnému přímému vztahu mezi lidskými právy a rozvojovou pomocí – více pomoci šlo do těch zemí, které se vyznačovaly vyšší úrovní zneužívání lidských práv. Od roku 1974 byla verze 502B spíše poradním doplňkem Kongresu (Apodaca 2005: 68-69).

Zajímavým případem je Chile roku 1974, které symbolizovalo stažení rozvojové pomoci z lidsko-právních důvodů. Rok předtím došlo v Chile k nástupu Pinochetova režimu. Toto vedlo velké množství donorů, Nizozemí, Velké Británie, Švédska, Kanady či Belgie k zastavení toku rozvojové pomoci. Ovšem ne všichni stáhli tuto pomoc. Japonsko svou pomoc Chile nezastavilo. Nejdříve tedy byla značně snížena, nicméně znovu navýšena, kdy se stala největším donorem. USA v čele s prezidentem Fordem ovšem roku 1974 okamžitě po nástupu Pinocheta prudce navýšila objem rozvojové pomoci této zemi, kdy se Chile ocitlo na prvním místě mezi recipienty americké rozvojové pomoci mezi lety 1975 a 1976. Celkový objem pomoci, který Chile získalo, se nikterak neponížil, a proto tato politika mnohých donorů byla neefektivní. Ač se tedy pro Chile jednalo o velký úspěch, pro mezinárodní systém ochrany lidských práv představovalo velké selhání. Japonsko a hlavně USA ignorovaly lidsko-právní problematiku v kontextu přerozdělování rozvojové pomoci. Porušování lidských práv i zahraniční ekonomická pomoc pokračovaly. Toto jasně demonstruje skutečnost, že i když se většina donorů rozhodne respektovat dodržování lidských práv, nemůže ovlivnit politiku recipientské země, jsou-li lidská práva ignorována silnější a mocnější částí donorské komunity (Tomasevski 1989: 69).

3. 2. 3 Carterova administrativa

Carterova administrativa se zdála být velkým kontrastem dvou předchozích administrativ. Jimmy Carter, který byl

prezidentem za Demokratickou stranu pouze jedno volební období, a to mezi lety 1976 a 1980, založil svou zahraniční politiku na morálních ohledech. Nastoupil v době rozčarování po válce ve Vietnamu, aféře Watergate či odhalení, že CIA prováděla tajné operace v zahraničí. Slíbil nový směr americké zahraniční politiky, formované lidskými právy a pravidlem neintervence (Schmitz - Walker 2004: 113).

Krátce poté, kdy nastoupil do úřadu amerického prezidenta, popsal svůj závazek lidským právům jako fundamentální princip americké zahraniční politiky (Carter 1977). Jeho politika lidských práv měla za cíl vytvořit takovou post-studenoválečnickou zahraniční politiku, která by změnila fundamentální povahu amerických vztahů se Třetím světem a zároveň by chránila americké zájmy. Rozvojová pomoc, včetně americké podpory půjček mezinárodních finančních institucí jako je Světová banka, by byla podmiňována dodržováním lidských práv v recipientských zemích. Tato politika byla aplikována s určitou flexibilitou, zvláště v kontextu bilaterální pomoci, a to s ohledem na americké zájmy v určitých zemích. Nicméně celkový důraz na dodržování lidských práv jako kritérium rozvojové pomoci představovalo odklon jak od minulosti, tak praxe většiny ostatních donorských zemí. V tuto fázi by bylo teoreticky možné tvrdit, že se lidská práva stala novým smyslem rozvojové pomoci. Skutečnost je však taková, že toto mělo omezený vliv na alokaci rozvojové pomoci a jen její malý objem byl použit k posilování lidských práv v recipientských zemích (Lancaster 2007: 79).²²

Nutno dodat, že napětí mezi snahou o humánnější zahraniční politiku a staré imperativy bezpečnosti a stability vedly Carterovy kritiky k tomu, aby jeho zahraniční politiku označili za zjednodušující a naivní. Při bližším zkoumání však

²² Tímto se zabývá např. Schoultz (1981) ve svém článku *US Foreign Policy and Human Rights Violations in Latin America: A Comparative Analysis of Foreign Aid Distributions*.

přijdeme na to, že tato kritika byla chybná. Závazek jeho administrativy k lidským právům nebyl ani rétorický, ani naivní. Jeho politika byla formována změnami různých členů Kongresu v polovině 70. let. Prezident a další čelní úředníci si byli vědomi překážek, které stály v tvorbě americké zahraniční politiky tvořené okolo amerických ideálů a principů lidských práv. Přesto se podařilo roku 1977 vyvinout zevrubnou politiku, která naplňovala Carterovu snahu postavit lidská práva do středu zahraniční politiky, kdy byly zároveň ochraňovány vitální zájmy. I když mu v překážce stály krize v Íránu a Nikaragui, či zastánci klasického studenoválečného uspořádání, od této politiky neustoupil, i když se sám vrátil k tradiční politice studené války a vztahům se Sovětským svazem. Co víc, tím, že se lidská práva stala klíčovým elementem (Schmitz - Walker 2004: 113).

Carter tvrdil, že USA nejen že mají legální právo, ale i odpovědnost bojovat proti zneužívání lidských práv. Dle něj byla rozvojová pomoc přímo napojena na dodržování lidských práv v recipientských zemích. Carterův závazek lidským právům byl formován několika faktory. Jednak jeho náboženským přesvědčením, dále slyšeními před Fraserovým podvýborem pro lidská práva, lobby nevládních organizací a otázky schopnosti dosáhnout bipartijního konsenzu. Dle Dumbrella (1997: 17) byla pro liberály křížovou výpravou proti pravicovým diktátorům, zvláště těm vojenským v Latinské Americe, a zosobňovala pokání za Vietnam. Pro konzervativce pro změnu poskytovala páku proti komunismu a jeho zneužívání.

Roku 1978 byly podepsány dohody z Camp David.²³ I když v nich nebyla zmínka o rozvojové pomoci, obecně bylo chápáno, že budou nadále podporovány rozvojové programy v Izraeli i Egyptě. Přestože se roční úroveň ekonomické pomoci

²³ Dohody z Camp David z roku 1978 byly považovány za jeden z největších, ne-li největší úspěch Carterovy administrativy (U. S. Department of State nedatováno a).

těmto dvěma zemím do určité míry lišila, tyto dvě země ročně získaly přibližně 2 miliardy amerických dolarů po většinu zbytku 20. století, což se rovnalo jedné čtvrtině americké bilaterální pomoci. V tomto kontextu tedy byly tyto dohody ustáleným budováním míru jako prominentní diplomatický smysl americké rozvojové pomoci (Lancaster 2007: 79).

Na konci administrativ Kennedyho, Johnsona, Nixona, Forda a Cartera měly USA skutečně dualistický rozvojový program, skládající se ze silné diplomatické orientace (včetně studenoválečnického zadržování a nyní peace-makingových cílů na Blízkém Východě) kombinované s významným rozvojovým záměrem. Diplomatický záměr byl nejvíce viditelný ve výběru největších recipientů rozvojové pomoci, ale rozvoj taktéž roli v tomto výběru, a to zvláště v subsaharské Africe. Rozvojové záměry hrály klíčovou roli v rozhodnutích o použití pomoci, a to jak v diplomaticky, tak rozvojově důležitých zemích.²⁴ Izraeli a Egyptu byla spojena s budováním míru a regionální bezpečností, stejně tak jako Jordánsku, Súdánu, a do určité míry i Turecku. Pomoc Kambodži byla pro změnu motivována jako součást postkontliktní situace v diplomaticky citlivém regionu. Pro změnu pomoc Filipínám byla díky přítomnosti amerických vojenských základen na jejich území. Motivace rozvojové pomoci nebyly v žádné z „top recipientských zemí“ dané podporou lidských práv. U zbylých zemí se motivačně jednalo o výše zmíněnou kombinaci diplomatických a rozvojových záměrů (Lancaster 2007: 80).

Ač v teoretické rovině zněla Carterova slova o dobré vůli a morální rozvojové pomoci slibně, záhy se přišlo na to, že tato politika je velmi těžce implementovatelná. Realita

²⁴ Zeměmi, které získaly největší objem americké bilaterální ekonomické pomoci v roce 1980, byly (sestupně): Egypt, Izrael, Indie, Turecko, Indonésie, Bangladéš, Súdán, Filipíny, Jordánsko, Somálsko, Srí Lanka, Pákistán, EL Salvador, Dominikánská republika, Keňa, Peru, Honduras, Zambie, Nikaragua, Kambodža (USAID Greenbook nedatováno).

mezinárodních vztahů měla vliv na nekonzistenci a nevyrovnanost pozice Carterovy administrativy v kontextu lidských práv. Někdy a v určitých místech hlasitě kritizovala porušování lidských práv, jindy a v jiných zemích pro změnu mlčela, když čelila stejně nevidaným porušováním. V pokusu jít proti Nixonově nemorální podpoře represivních pravicových režimů, zvláště v Latinské Americe, měla Carterova politika lidských práv tendenci zaměřovat se na tyrany a vojenské vlády Latinské Ameriky, prakticky ignorujíc levicové vlády. Co víc, když Carter čelil řadě zahraničně-politických selhání, vrátil se záhy k Nixonově zahraničně-politickému stylu mocenské politiky a národní bezpečnosti (Gándara – Sereseres 1980: 1-5).

3. 2. 4 Reaganova administrativa

Ronald Reagan byl americkým prezidentem mezi lety 1981 a 1988. Rétorika Bílého domu v Reaganově době zdůrazňovala návrat americké moci a prestiže, kdy jeho administrativa byla považována za jednu z ideologicky nejkonzervativnějších režimů 20. století v USA. Jako hlavní hrozba lidským právům byl vyhlášen mezinárodní terorismus. Ne příliš překvapivě identifikovala Reaganova administrativa jako hlavní zdroj mezinárodního terorismu, a tudíž i jako provokatéra zneužívání lidských práv, Sovětský svaz. Carleton a Stohl (1985: 208) tvrdí, že identifikací mezinárodního terorismu jako nejdůležitější hrozby lidským právům, a Sovětského svazu jako jeho hlavního zdroje, bylo možné nabalit do jednoho balíku lidská práva, národní bezpečnost a mezinárodní bezpečnost, jakožto širšího amerického boje proti globálnímu komunismu.

Tím, že byla Reaganova administrativa schopna rozdělit utlačující vlády do autoritářských či totalitních kategorií, byla schopna přehlížet porušování lidských práv konaných v přátelských režimech. Jeanne Kirpatrick, Reaganova vyslankyně v OSN, přišla s ideou diktátorství a teorie dvojitého standardu.

Tvrdí, že jen že USA mají přátelské vztahy s autoritářskými režimy, ale že jsou také méně represivní a ochotnější k demokratické transformaci a liberalizaci. Autoritářské, neoblíbené, represivní vlády byly v přechodu k demokracii. Proto USA (dle jejich vlastní logiky) podporovaly lidská práva poskytováním vojenské a ekonomické pomoci přátelským, leč represivním, režimům (Apodaca 2005: 70).

Přes tuto svéráznost se lidská práva v této době více institucionalizovala v americké zahraniční politice. Kongres byl ovládán demokraty, podporovateli lidských práv, či přinejmenším lidmi, kteří byli odhodláni udržet iniciativy kongresu tak, aby i nadále svazoval exekutivní výsady zahraniční politiky. 80. léta jsou spojována s vzestupem skupin a nevládních organizací zabývajících se lidskými právy. Co víc, ministerstvo zahraničních věcí i USAID se staly profesionálnějšími, vyvíjejíc náročné a pečlivě vypracované postupy ve sběru informací o lidských právech v daných zemích (Ibid.).

Jedním z prvních kroků, které Reagan provedl, bylo ukončení toku amerických příspěvků do Mezinárodní asociace pro rozvoj (IDA)²⁵ v rámci Světové banky (Stockman 1986). Toto rozhodnutí se setkalo s takovou vlnou kritiky plynoucí z Ministerstva zahraničních věcí, amerických spojenců i rozvojových zemí, což vedlo k Reaganovu administrativu k tomu, aby ustoupila a místo toho značně omezila své příspěvky do IDA. Následně i další země snížily své závazky směřující do IDA, jíž v důsledku klesl rozpočet o jednu čtvrtinu (Lancaster 2007: 81-82).

Přes Reaganův původní skepticismus k rozvojové pomoci, americká bilaterální pomoc během osmi let jeho úřadu pravidelně narůstala, což bylo dáno mj. i humanitárními krizí

²⁵ International Development Association.

v Africe a šarvátkou bipolárního konfliktu ve střední Americe.²⁶ Reaganova administrativa využila rozvojové pomoci, aby udržela u moci režimy v Nikaragui a Salvadoru, bránil je proti levicovým změnám, a odměnila například vládu Hondurasu za podporu americké politiky v regionu. Mezi lety 1980 a 1990 narostl roční objem americké rozvojové pomoci plynoucí do regionu střední Ameriky a Karibiku z 250 milionů na miliardu amerických dolarů. Kombinace diplomatické krize ve střední Americe a humanitární pohotovost a prohlubující se rozvojová krize v Africe tedy umožnily podporu kontinuálního nárůstu celkového objemu americké pomoci v 80. letech. S rokem 1989 činila americká rozvojová pomoc 10 miliard a byla o 30 procent vyšší než v roce 1980 (Lancaster 2007: 82-82).

V Reaganově administrativě byla kontroverzní mj. otázka Etiopie. V Etiopii v 70. a 80. letech probíhaly ozbrojené konflikty a marxistická orientace etiopské vlády přilévala do ohně v debatě o rozvojové pomoci směřující do Etiopie. V polovině 80. let byla Etiopie primárním recipientem humanitární pomoci s ohledem na tři desítky let trvající ozbrojený konflikt a období sucha. Je tedy důležité zdůraznit, že většina objemu pomoci byla ve formě humanitární, ne rozvojové pomoci. Nutno dodat, že se objevovaly spekulace, že USA (a Velká Británie) poskytly Etiopii humanitární pomoc, nicméně odmítly jí poskytnout rozvojovou pomoc, která by omezila etiopskou zranitelnost. Tímto by tedy americké pravicové křídlo, které bylo u moci, izolovalo Etiopii a hladovění a bída by ještě více oslabily etiopský režim. Americká legislativa s ohledem na Etiopii v prosinci 1987 schválila zákaz importu kávy, komerčních půjček a investic a volala po Spojenými státy oblíbené klauzuli

²⁶ Etiopie se mezi lety 1984 a 1985 potýkala s obdobím sucha a hladomoru, obecně pomoc oblastí subsaharské Afriky narostla mezi lety 1983 a 1986 o 60 % z původních 900 milionů dolarů na 1. 4 miliardy (Lancaster 2007: 83).

při hlasování proti poskytování půjček Světovou bankou Etiopii (Tomasevski 1989: 71-73).

Je na místě připustit, že se ne všechny zmínky o lidských právech v kontextu rozvojové pomoci zabývají zneužíváním lidských práv. Trvání donora na respektování lidských práv může bránit porušování. Hrozba zastavení toku rozvojové pomoci může předcházet porušování lidských práv v zemích závislých na pomoci (Tomasevski 1989: 73). V lednu 1988 začal soud v Somálsku s 12 opozičními lídry, zadrženými roku 1982. Výsledkem bylo sedm trestů smrti a pět dlouhodobých trestů. Proti těmto trestům se zvedla vlna protestů, včetně donorů, kteří hrozili zastavením rozvojové pomoci. Hrozby byly efektivní. Doživotní tresty byly změněny, a dlouhodobé tresty byly změněny na domácí vězení (Human Rights Watch nedatováno c).

Toto je v kontrastu s tím, že USA byly mezi lety 1978 a 1989 nejdůležitějším somálským spojencem a významným zdrojem ekonomické a vojenské pomoci. Ke spojení USA a Somálska došlo během somálské války s Etiopií, kdy Sovětský svaz začal místo Somálska podporovat právě Etiopii, a poskytnutí vojenské, ekonomické a diplomatické podpory, spolu zdržování se veřejné kritiky zneužívání lidských práv, bylo ospravedlňováno potřebou chránit americké zájmy v této strategicky umístěné zemi. Tyto zájmy se týkaly amerického námořního zařízení v přístavu Berbera stejně jako vojenských a elektronických zařízení v blízkém okolí. I poté, co v květnu 1988 propukla válka na severu země, Reaganova administrativa pokračovala v poskytování vojenské pomoci a obraně tohoto režimu i před americkým Kongresem, který byl stále kritičtější vůči Reaganově lidsko-právní politice (Human Rights Watch nedatováno c). Na příkladu Somálska jsme si tedy ukázali, že Somálsko bylo „trestáno“ za porušování lidských práv v 80. letech hrozbou pozastavení toku rozvojové pomoci do země. S nástupem Bushe st. došlo k postupnému stahování se (i

objemu pomoci) ze Somálska, nicméně obnovení somálské strategické pozice v kontextu války v Perském zálivu, a jeho mezinárodního dluhu, se Somálsko v lednu 1990 znovu kvalifikovalo pro získání pomoci, bez ohledu na lidská práva (Human Rights Watch nedatováno c).

Poměrně paradoxním příkladem je situace na Haiti v 80. letech. Haiti bylo mezi lety 1981 a 1987 na lidsko-právní agendě OSN pro porušování lidských práv. Po konci vlády Duvaliera nedošlo k zastavení porušování lidských práv. Konec jeho režimu, který se nesl mj. ve znamení právě porušování lidských práv, byl přisuzován změně v americké rozvojové politice. Až do roku 1986 USA Duvaliera štědře podporovaly (TIME 2011). V lednu roku 1986 USA oznámily, že Haiti již nezíská žádnou rozvojovou pomoc s ohledem na místní špatnou lidsko-právní situaci a v únoru Duvalier Haiti opustil. Americká rozvojová pomoc tedy poté pokračovala a americká administrativa trvala na dodržování lidských práv. Nicméně očekávaný přechod k demokraticky zvolené vládě vyústil v krveprolití. V listopadu 1987, kdy se měly konat volby, byly zavražděny stovky lidí. USA proto znovu zastavily tok rozvojové pomoci. Například Kanada tak neučinila. Pomoc Kanady obsahovala asistenci v organizaci oněch listopadových voleb. I když kanadská vláda protestovala proti podílení se haitských autorit na tomto vraždění, rozhodla se pomoc nezastavit, jelikož nechtěla potrestat obyvatele Haiti za činy své vlády. Znovu se potvrdilo, že používání rozvojové pomoci k ovlivňování místní politické situace nefunguje. Nepříliš překvapivě se taktéž přišlo na to, že pomoc od donorů byla distribuována nerovnoměrně, kdy hlavní město Haiti, Port-au-Prince, utratilo více než 75 % příchozí pomoci. Co by bývalo Haiti pomohlo, zemědělský rozvoj, nebyl na agendě žádného z donorů (Tomasevski 1989: 77-79). V důsledku se tedy ukázalo, že podmiňování rozvojové pomoci dodržováním lidských práv, resp. zastavení jejího toku v případě jejich nedodržování, za naprosto neefektivní.

Navíc během Reaganova druhého volebního období nastala změna v personálním obsazení Bílého domu. Forsythe (1995: 122) tvrdí, že k této změně došlo odchodem několika ideologů a naopak příchodem pragmatičtější smýšlejících osob. Tyto nové tváře došly primárně k názoru, že přísná protikomunistická politika není v zájmu dlouhodobých amerických ekonomických a strategických zájmů.

3. 2. 5 Administrativa Bushe st.

Doba vládnutí George Bushe st.²⁷ je nesmazatelně spojena s obdobím zásadní změny mezinárodního prostředí, rozpadu Sovětského svazu a s tím spojeného konce studené války a bipolárního konfliktu jako takového. Bush st. byl prezidentem mezi lety 1989 a 1993. S počátkem 90. let 20. století a koncem světové války vymizelo hlavní odůvodnění využívání konceptu rozvojové pomoci. Bushova zahraniční politika byla založena na pečlivém plánování, vyhýbání se novým závazkům a osobní diplomacii. V kontextu s ním se mluvilo spíše o pragmatismu než ideologii a prosazování vztahů mezi státy v naplňování amerických národních zájmů. Lidská práva byla odsunuta spíše na druhou kolej (Falk 2000: 226).

Bushovu rozvojovou pomoc lze rozdělit do několika kategorií. Pomoc v kontextu politického a ekonomického přechodu, pomoc jako podpora demokracie, pomoc jako nástroj boje s globálními problémy a pomoc v kombinaci s konflikty (Carothers 2007: 10).

Bush se zaměřil na podporu režimů osvobodivších se od sovětského vlivu, Bill Clinton jej v kontextu této politiky následoval, kdy do 26 zemí v oblasti východní Evropy a Sovětského svazu směřovala v roce 1994 pomoc ve výši 2, 5 miliardy dolarů. Ke konci 90. let začala objem pomoci znovu klesat, až se dostal na úroveň z počátku 90. let. S těmito

²⁷ Celým jménem George Herbert Walker Bush.

změnami se pomoc začala posunovat z úspěšnějších zemí, jako bylo Polsko, Maďarsko, Česká republika, Slovensko či země Pobaltí, do zemí se slabšími ekonomikami a dalšími výzvami v podobě politických přechodů, jako bylo Rusko, Ukrajina, Kavkaz a země střední Asie (USAID Greenbook nedatováno).

Na počátku 90. let se taktéž navýšil požadavek na multipartijní volby a větší demokracii v napříč regionem subsaharské Afriky. Bushova administrativa začala alokovat pomoc pro tyto účely, například s cílem financovat volby, posílit vládu práva či podpořit občanskou společnost. Pro diplomaty bylo prosazování demokracie přirozeným přesahem Carterovy lidsko-právní politiky (Lancaster 2007: 84).

V kontextu rozvojové pomoci jako boje s globálními problémy Bush st. byla ústředním problémem otázka životního prostředí. Bushova lidsko-právní politika ležela přibližně ve středu smýšlení jeho předchůdců, a to jak v rétorickém, tak implementárním slova smyslu. Lidská práva nebyla v čele agendy jako v Carterově době, ani nebyla minimalizována jako v Reaganově době. Byla méně moralistická, pragmatičtější, realistická a odrážející post-studenoválečnickou mocenskou politiku (Forsythe 1995: 126).

V kapitole výše jsme popsali, jak Reaganova administrativa postupovala vůči Somálsku, kdy byly USA nejvýznamnějším spojencem Somálska, a to proti rozhodnutí Kongresu. V letech 1989 a 1990 Bushova administrativa začala snižovat své zapojení v Somálsku. Toto rozhodnutí bylo dáno do značné míry tlakem amerického Kongresu, který požadoval snížení míry amerického zapojení a pomoci směřující do Somálska z lidsko-právních důvodů. Taktéž končící studenoválečnická rivalita omezila somálskou důležitost pro USA. Nastupující krize v Perském zálivu, která bude popsána v dalším odstavci, přinesla obavy, že strategická poloha Somálska znovu přesvědčí americkou administrativu k tomu,

aby přehlížela nedodržování lidských práv, nicméně tato krize nikterak neovlivnila americkou politiku vůči Somálsku. Bushova administrativa vyjádřila svou nespokojenost z vládou Mohameda Siada Barrého, a Somálsko ne získalo žádné peníze z ESF či vojenskou pomoc, které získaly v letech 1989 a 1990. Veškeré programy, včetně těch rozvojových, byly pozastaveny. Pro srovnání – americká ekonomická pomoc Somálsku činila roku 1988 30 milionů dolarů (Human Rights Watch – Somalia nedatováno).²⁸

Zásadním milníkem Bushovy éry se stala válka v Perském zálivu. Zajímavou v kontextu této práce se stala ovšem proto, že poukázala na to, že Bush zapojí do zahraniční politiky lidská práva v tu chvíli, kdy to považuje za výhodné. Když Bush zvažoval tuto válku, potřeboval najít takové ospravedlnění, které by bylo pro americkou veřejnost přijatelné. Zvolil tedy cestu ekonomických zájmů s tvrzením potřeby ochrany demokracie a lidských práv. Dle dostupných výsledků hlasování narostla podpora americké veřejnosti této války díky zdůraznění lidských práv a potřeby čelit mezinárodnímu zlu. Ovšem jakmile válka skončila, Bush bagatelizoval problematiku lidských práv a demokracie s ohledem na fakt, že konec války nevytvořil respekt pro lidská práva a demokracii ani v Kuvajtu, ani v Iráku (The Center for Media and Democracy nedatováno).

Za zmínku stojí Bushova politika vůči Argentině. Jeho administrativa zachovala vůči jejímu porušování lidských práv stejný postoj jako Reaganova administrativa. Nikdy nevyjádřila podporu snahám argentinské společnosti vyrovnat se svou historií. Jak prezident Bush, tak jeho předchůdce Reagan, vyjádřili podporu konstituční vládě, když byla zpochybňována rebelskými frakcemi argentinské armády. USA odmítly poskytnout jakoukoliv pomoc, když začaly soudní procesy

²⁸ Příkladů k popisu americké politiky lidských práv v kontextu rozvojové pomoci je nespočet. Zmiňme zde například JAR, Súdán,

s porušovateli lidských práv posledních několika dekád, čímž se jevílo, že americká vláda nehodlala zabránit do nebe volajícím zločincům uniknout trestu (Human Rights Watch nedatováno a).

Dalším příkladem budiž Čína. Po masakru na náměstí Tiananmen v červnu 1989 Bush okamžitě ukončil prodej zbraní Číně. Zároveň však byl proti snahám demokratů odepřít Číně status nejžádanějšího obchodního partnera.²⁹ Demokraté měli v plánu, že chtěla-li by Čína opětovně získat (resp. si udržet) tento status, musela by podniknout kroky pro napravení porušování lidských práv. Musela by propustit své politické vězně; přiznat počet zmizelých a uvězněných osob po akci na Tiananmen, a zastavit omezování médií. Bush st. nicméně dvakrát vetoval tuto legislativu. Jelikož měly USA důležité ekonomické a geopolitické zájmy v Číně, byla lidská práva podřízena oněm „větším“ zájmům (Apodaca 2005: 71-72).

3. 2. 6 Clintonova administrativa

Jedním z bodů prezidentské kampaně Billa Clintona, který byl prezidentem mezi lety 1993 a 2000, byla výtka Bushovi st. a jeho lhostejnosti k demokracii a lidským právům v zahraniční politice. Clinton zvláště kritizoval Bushe za jeho politiku navrácení Haitianů prchajících z represivního vojenského režimu po převratu roku 1991, kdy byl sesazen demokraticky zvolený Jean-Bertrand Aristide. Taktéž kritizoval Bushovu nerozhodnost v Bosně a obnovení onoho obchodního statutu Číně. Oznámil, že jeho zahraniční politika bude angažovaná, bude posilovat demokracii, prosazovat demokratické reformy, otevřené trhy a postaví se agresí a netoleranci (Kelly 1992).

Konec studené války nepřinesl konce diplomatického užití rozvojové pomoci. Značný objem pomoci stále směřoval na Blízký východ či Balkánský poloostrov v kontextu budování

²⁹ *Most Favored Nation (MFN)*.

míru. Nicméně bez studenoválečnické odůvodnění jako prioritou rozvojové pomoci v zahraniční politice obecně značně ustoupilo. V době Clintonovy administrativy existovala v Bílém domě dokonce opozice, která oponovala Clintonově zmiňování pomoci ve svých projevech, v Clintonově Národní bezpečnostní radě³⁰ neexistovala osoba zodpovědná za problémy rozvojové pomoci, a i například think tanky (*Council on Foreign Relations*) se o ní téměř nezmiňoval. To vše znázorňovalo malý zájem o tento nástroj zahraniční politiky (Lancaster 2007: 85-86). Snad jedinými výjimkami tohoto zobecněného poklesu zájmu o rozvojovou pomoc budiž dvě osoby z vysokých postů a zároveň osoby blízké prezidentu Clintonovi. Tou první osobou je tehdejší viceprezident Al Gore (který mj. kandidoval proti Clintonovu nástupci, Bushovi ml. v následujících prezidentských volbách) a Hillary Clinton (pro změnu současná kandidátka na prezidentku USA).

V této době se samozřejmě objevovaly spekulace o efektivitě pomoci, a to zvláště v Africe. Navíc mnoho amerických nevládních organizací, včetně lidsko-právních skupin a environmentalistů napadlo Světovou banku, která se stala cílem kritiky a volání po ekonomické reformě, za zanedbávání, či dokonce poškozování životního prostředí a lidských práv. Na Kongres byl vydáván tlak, aby omezila, či eliminoval americké příspěvky do Světové banky. Útoky těchto vlivných skupin nevyhnutelně přispěly k nelidu v oblasti rozvojové pomoci v tomto období (Lancaster 2007: 86).

Zatímco tyto změny učinily rozvojovou pomoc citlivou na škrty, byly to dva prvky na americké politické scéně, které tyto škrty udělaly realitou. Jednou byly snahy Kongresu a Clintona o snížení federálního dluhu, který tvořil takřka 5 % HNP v době, kdy nastoupil do úřadu. Rozvojová pomoc byla „diskrečním programem,“ kdy její výdaje nebyly nařízené dle zákona, tudíž

³⁰ *National Security Council.*

prezident mohl navrhnout její omezení bez autorizující legislativy Kongresu. Navíc Kongres byl v této době ovládaný Republikány, kteří provedli další škrty (Sheehy 1995).

Celková rozvojová pomoc poklesla ze 12 miliard roku 1993 na 9 miliard roku 1996. A protože několik největších programů, jako dvě miliardy ročně pro Egypt a Izrael, bylo chráněno od škrťů, tyto škrty padly na rozvojovou pomoc disproportční. V tomto kontextu tedy rozvojová pomoc v rámci nejvíce rozvojově orientovaném bilaterálním rozvojovém programu, *Development Assistance program*, jako porce celkové americké bilaterální pomoci klesla z jedné třetiny v roce 1991 na jednu čtvrtinu v roce 2000 (Lancaster 2007: 86).

Kongres může každoročně upravovat, jak může být rozvojová pomoc využívána a kdo budou recipientskými zeměmi, příp. organizacemi. Toto je velkým potenciálem vlivu, který začal být využíván až s postupem času. Na počátku 70. let docházelo ke specifikaci jen v několika sektorech, jako je zemědělství a zdraví, ale v roce 2005 bylo již poměrně úzce specifikováno, jak by měla být pomoc užita (Lancaster 2007: 87).

Dalším znakem upadající priority rozvoje v americké rozvojové pomoci byla snaha části Ministerstva zahraničních věcí absorbovat USAID. USAID se tomuto bránil, jelikož se obával ustoupení rozvojových otázek a zatížení diplomatickými zájmy. Po četných politických debatách viceprezident Al Gore přece jen tuto fúzi zastavil. Nicméně tlak na fúzi dále pokračoval, USAID navíc získal malou podporu od svých spojeneckých agentur i nevládních organizací, jelikož na ní nahlížely jako na „problematickou,“ a to s ohledem na svou reputaci, ne rozvojovou misi (Lancaster 2007: 87-90).

Škrty a omezení vnímání důležitosti rozvojové pomoci v USA s sebou přineslo kritickou reakci rozvojové komunity, která rezonovala s porozuměním tehdejší doby, tj. s tím, že mezi politickými a veřejnými existovalo porozumění, že

distribuce rozvojové pomoci je důležitá. Tyto škrty dovedly mnohé obhájce, ale i dosavadní pasivní podporovatele mezi politickými a business elitami a veřejnost k tomu, aby se veřejně začali zasazovat o prosazování posilování rozvojové pomoci, jelikož ji považovali za nezbytný nástroj amerického primariátu ve světě (Lancaster 2007: 90-91). Zatímco tato opozice škrům nevedla k okamžitému významnému nárůstu objemu rozvojové pomoci, velice pravděpodobně hrála roli v zastavení škrů upozorněním členů Kongresu, že zde existovala velká skupina podporovatelů pomoci, a to jak ze strany americké veřejnosti, tak organizovaných skupin a segmentů politických elit (Sheehy 1995).

Přestože se Clinton tedy velmi vymezoval proti svému předchůdci, jak už tomu bývá, lze nakonec tvrdit, že Clinton pokračoval v řadě politik svého předchůdce. Následoval akademický diskurs tehdejší doby a prohlásil, že demokracie posilovala mezinárodní bezpečnost, protože se věřilo, že demokratické vlády spolu neválčí. V rozvojové komunitě se začal ukotvovat názor, že demokracie je podmínkou rozvoje. Kde vlády nebyly transparentní a zodpovědné svému obyvatelstvu, korupce, represe a konflikty mohly bránit ekonomickému a sociálnímu rozvoji (Lancaster 2007: 84).

Clinton byl navíc prezidentem, který volil proti podepsání Římského statutu roku 1998 s cílem zřídit vytvoření Mezinárodního trestního soudu (ICC).³¹ Clintonova administrativa se obávala, že by americký vojenský personál mohl spadat pod jurisdikci ICC. Clinton nakonec podepsal Římský status roku 2000, nicméně řekl, že jej nepředloží Senátu k ratifikaci, dokud nedojde k nápravě jeho závažných nedostatků (Copson 2007: 78).

Ač se tedy vymezoval proti Bushovi st., roku 1993 taktéž rozhodl o zadržování haitských uprchlíků v mezinárodních

³¹ *International Criminal Court – ICC.*

vodách a jejich navrácení do Haiti bez předchozího slyšení o možnosti poskytnutí uprchlického azylu. Stejně tak roku 1994 Clinton podpořil obchodní status Číny bez ohledu na zjevná porušování lidských práv. Stejně jako Bush st., Clinton tvrdil, že nejlepším způsobem, jak prosazovat lidská práva v Číně, bylo „zapojit“ Peking. Myslel tím to, aby byla lidská práva prosazována zapojením Číny do skupiny států zajišťujících práva prostřednictvím obchodu a diplomatického kontaktu. Jednalo se o politiku, která byla neúspěšná již před třiceti lety v Nixonově době. Konzervativci odhadovali, že nezaujal-li by Clinton takovýto postoj, přišly by USA o přibližně 10 až 15 miliard dolarů (Dumbrell 1997). Zásada a znovu tedy ekonomické zájmy o udržení a expandování v zámořských trzích měly navrch před lidskými právy. Ač se u Clintona, stejně jako u ostatních prezidentů, zaměřují na lidsko-právní a rozvojovou problematiku, zvláště u Clintona není jeho upřednostňování ekonomiky v žádném případě zarážející, jelikož dodnes jej americká veřejnost chválí za jeho přínos národní ekonomice, na kterou se zaměřoval, a byl proto tak oblíbený.

Neier (1996-7: 96), tehdejší ředitel *Human Rights Watch*,³² označil Clintonovu administrativu za tvůrce nového dvojitého standardu. Na jednu stranu hlasitě odsuzovala porušování lidských práv ve vyvrhelských státech či vládách států, které nebyly ekonomicky či politicky důležité; na straně druhé odmítala odsoudit represivní vlády strategicky či ekonomicky důležité pro americké zájmy. Na zahraniční politiku, která zdůrazňovala expanzi obchodu a otevírání zahraničních trhů na úkol lidských práv, může být nahlíženo jako na doménu mezinárodního obchodu a exportu zbraní. I když Clintonova administrativa tvrdila, že prodej zbraní se bude odvíjet od dodržování standardů lidských práv, americký podíl na prodeji

³² *Human Rights Watch* je mezinárodní nevládní organizace zabývající se výzkumem a podporou lidských práv.

zbraní jen mezi lety 1990 a 1993 vzrostl ze 42 na 70 %. Účelem rozvojové pomoci je tedy subvencovat domácí obchod, otevřít zahraniční trhy a poskytnout zaměstnání pro domácí pracovníky (Apodaca 2005: 72-73).

3. 2. 7 Administrativa Bushe ml.

George Bush ml. nastoupil do prezidentského úřadu roku 2001 a dosloužil dva plné termíny roku 2009. Necelý rok od nástupu do úřadu došlo 11. září 2001 k teroristickým útokům na New York a Washington, D. C. Události 11. září změnily postoj jak veřejnosti, tak kongresu (nejen) k dodržování lidsko-právních standardů, když je státům poskytována vojenská pomoc. Dřívější boj proti komunismu byl vystřídán bojem proti terorismu. Tento boj proti terorismu se stal primárním kritériem udělování americké bilaterální rozvojové pomoci. Gabelnick (2002) tvrdí, že Bush ml. výrazně navýšil americkou vojenskou pomoc a poskytoval pomoc většímu množství států, amerických spojenců na předních liniích boje proti terorismu. Příkladem budiž sankce udělené Pákistánu a Indii jako reakce na jejich jaderné testy roku 1998, od kterých bylo upuštěno okamžitě po 11. září, kdy se Pákistán stal hlavním recipientem americké vojenské pomoci (Gabelnick 2002: nestránkováno).

Vrátíme-li se zpět k otázce Římského statutu, resp. participaci USA při vytváření Mezinárodního trestního soudu, ač Clinton Římský status roku 2000 podepsal, Bushova administrativa roku 2002 za zavřenými dveřmi informovala generálního tajemníka OSN o tom, že USA nemají v plánu účastnit se řízení ICC. Administrativa tvrdila, že (v kontrastu se skutečnými důkazy) ICC je institucí s nekontrolovanou mocí, která může provádět politicky motivovaná stíhání. Nutno dodat, že postoj USA oslabuje ICC a je poškozující mj. pro Afriku, jelikož toto těleso je prvním trvalým, globálním soudem s mocí soudit jednotlivce za nejvážnější porušování lidských práv. Co víc, několik afrických zemí bylo přímo ovlivněno legislativou

schválenou republikány ovládaným Kongresem, podepsanou prezidentem Bushem s úmyslem vyvinout nátlak na cizí země, aby se zavázaly k nevydávání amerických občanů k ICC. Dle zákona země nemohou získat americkou vojenskou pomoc či rozvojovou pomoc prostřednictvím Fondu na ekonomickou podporu (ESF),³³ nepodepsaly-li tzv. dohody Článku 98, ve kterém se zavazují k nevydávání amerických občanů. Článek 98 Římského statutu říká, že ICC nemůže vyžadovat vydání, které je v kontrastu s mezinárodní dohodou, do které daná země vstoupila (Copson 2007: 77-78).

Většina subsaharských recipientů vojenské a ESF pomoci podlehla americkému tlaku ohledně Článku 98, nicméně šest zemí odmítlo tyto dohody podepsat. Konkrétně se jednalo o Keňu, Malí, Namibii, Niger, JAR a Tanzanii (Coalition for the International Criminal Court 2006). Ve většině případů finanční ztráty pro tyto státy nebyly tak vysoké, jelikož většinu prostředků obdržely ve formě vojenské pomoci prostřednictvím programu IMET (Copson 2007: 78-79).³⁴

Nedlouho poté se mezi americkými policy-makers začaly objevovat snahy zastavit suspendování rozvojové pomoci. Důvod byl čistě pragmatický. Usilovali o toto ne proto, že by to bylo správné, ale jelikož věřili, že tato politika podkopává snahy Pentagonu v globální válce proti terorismu, a to zvláště v Malí, Nigeru a Keni. Rice dokonce přirovnala škrty v rozvojové pomoci v těchto zemích a v tomto kontextu k tomu, jako by se USA střelily do vlastní nohy (Mazzetti 2006).

³³ *Economic Support Fund (ESF)*. ESF je jedním z programů v rámci bilaterální ekonomické pomoci v rámci USAID, Americké agentury pro mezinárodní rozvoj (USAID – U. S. Foreign Assistance Reference Guide 2005: 6-8).

³⁴ *International Military Education and Training – IMET*. Tento program poskytuje trénink malým skupinám vojáků z takřka všech subsaharských zemí rozvoj (USAID – U. S. Foreign Assistance Reference Guide 2005: 33-35).

Nebývá příliš zmiňováno, že Kongres dal prezidentovi moc zvrátit tyto škrty v rozvojové pomoci, formulovali-li by je v kontextu národního zájmu. Druhého října 2006 Bush znovu povolil pomoc ve formě programu IMET, nicméně JAR do této doby ztratila několik milionů dolarů v další vojenské pomoci, ztráty Keni se vyčíslují na více než 30 milionů dolarů v letech 2005 a 2006. Tyto částky obsahovaly oce než 15 milionů dolarů ve formě ESF rozvojové pomoci, která měla směřovat na zemědělství, životní prostředí, ekonomický růst, demokracii a vládnutí (Copson 2007: 78-79). Další příkladů Bushovy politiky (nejen v Africe), které byly v kontrastu s demokratickými principy a lidskými právy je nespočet, zmiňme například ještě politiku směřovanou k Libyi či Dárfuru.

Co se týče ekonomické pomoci, Bushova administrativa prohlásila, že chudoba je spojena s násilím, a zavázala se navýšit svou ekonomickou pomoc z tehdejších 10 miliard dolarů na 15 miliard roku 2006 pomocí tzv. *Millenium Challenge Account*, který je aplikovatelný pomoci *Millenium Challenge Corporation* (MCC), která je americkou agenturou pro rozvojovou pomoc, nezávislou a oddělenou od Ministerstva zahraničních věcí a USAID (Bush 2002). Co víc, větší množství pomoci mělo být dáno ve formě přímých grantů spíše než půjček s nízkým úrokem, jelikož by je mnohé recipientské vlády mohly mít problém splácet. Aby byla rozvojová země způsobilá k MCA, je potřeba, aby zastavila korupci a navýšila dodržování lidských práv. Chudoba a represe jsou často příčinou sociální nestability a občanského neklidu, které v důsledku mohou produkovat toky uprchlíků a aktů terorismu. Kritici věří, že zájem Bushovy politiky o lidská práva a rozvoj byly neupřímné a účelné (Collier 2008: 110-111).

Ač se myšlenka MCC zdála velmi slibná, taktéž se nevyhla kontroverzi. V několika případech se zdálo, že MCC používala pomoc k tomu, aby odměňovala země, které podporovaly prezidentovu válku proti terorismu. To vše

přestože neměla být založena na politickém favorizování. Příkladem budiž Gruzie, která sloužila jako základna pro americké vojenské operace. Gruzie získala od MCC 295,3 milionů dolarů, ačkoliv se vědlo o korupci i porušování lidských práv na území jejího. Tato kritéria měla vést k neposkytnutí pomoci na základě pravidel MCC (Kurlantzick 2006 nestránkováno).

Jeho lidsko-právní rétorika taktéž spojila ekonomický a lidský rozvoj s obrannými a bezpečnostními tématy. Bushův proslov o Stavu Unie z roku 2003 (Bush 2002) navrhl nové financování, celkem v hodnotě 15 miliard dolarů v době pěti let na boj s HIV/AIDS v Africe.³⁵ Někteří z Bushových podpůrců věřili, že si administrativa uvědomila, že chudoba a nerovnost způsobují nepřátelskost vůči USA, a proto musel Washington užít rozvojové pomoci k zajištění amerických bezpečnostních zájmů (Radelet 2003). Nutno dodat, že Bushovo načasování o lidské spravedlnosti a blahobytu mohlo být spojováno s dlouhodobými americkými bezpečnostními zájmy. K tomuto prohlášení mělo dojít s cílem rozmělnění dlouhodobě probíhající kritiky Bushova působení v Iráku. V Iráku Bushova administrativa prokázala svou ochotu použít jazyk demokracie a lidských práv k ospravedlnění násilné intervence a „změny režimu“ (Copson 2007: 66).

Co se týče implementace výše zmíněného návrhu, závazek vlády k MCA se prokázal složitě implementovatelný. Proces výběru zemí a financování nebyl implementován do konce roku 2003. Zároveň tento program o AIDS utrpěl kvůli ideologickým rozporům o vhodnosti úrovně financování abstinčních programů, a zda by tento program měl obsahovat témata jako je prostituce a homosexuální pohlavní styk (Radelet 2003: 113).

³⁵ *Emergency Plan for AIDS relief.*

Bez ohledu na rétorickou podporu demokracie a lidských práv, administrativa Bushe ml. opakovaně odstoupila od možnosti bránit a prosazovat demokratické principy. Existují totiž další zájmy, kterých si považovala více. Podívejme se například na případ Zimbabwe. Despotický režim Roberta Mugabe mj. se zneužíváním volebních procesů a porušováním lidských práv kulminoval roku 2005 operací *Murambatsvina*. Jednalo se o „kampaň,“ která byla namířená proti domnělým podporovatelům opozice, kdy se 700 000 obyvatel Zimbabwe ocitlo bez domova. Uprchlíci prchali do JAR a říká se, že takováto reputace Zimbabwe poničila prospekty celého regionu jižní Afriky na růst a přísun investic. USA byly lídrem v poskytování potravinové pomoci a pomoci při katastrofách pro ty, kteří byli zastiženi Mugabeho katastrofální politikou. Nicméně americká politika podpory demokracie a lidských práv nebyla efektivní (Tibaijuka 2005).

USA silně kritizovaly politiku Zimbabwe. Ministryně zahraničních věcí Rice odsoudila Zimbabwe spolu s Kubou, Barmou, Íránem, Severní Koreou a Běloruskem za jednu z největších tyranií (Rice 2005). I velvyslanec USA v Zimbabwe Christopher Dell se roku 2004 „dostal do křížku“ s Mugabem kvůli sérii kritických poznámek ohledně zneužívání lidských práv ve státě. Bohužel jsme se ale dosud pohybovali v rétorické stránce věci. Přejdeme-li na praxi, USA se nikdy plně nezapojily do problematiky demokracii a lidských práv v Zimbabwe. Když došlo k setkání Bushe s jihoafrickým prezidentem Mbekim v červenci 2003, při otázce na americkou politiku v Zimbabwe přenesl problém v Zimbabwe na Mbekiho (známého pro neochotu potýkat se ze zimbabwskou otázkou, i když její politika ovlivnila fungování celého regionu jižní Afriky). USA byly v této době svázané v Iráku, který byl prioritou číslo 1 a Zimbabwe bylo ponecháno na pospas ostatním (jakkoliv neefektivním) aktérům (Copson 2007: 70-73).

Bushova administrativa proklamovala svou podporu demokracii a lidským právům po celém světě tak, jak se jí to hodilo (Copson 2007: 68). Ve svém druhém inauguračním projevu z 20. 1. 2005 prezident Bush řekl následující: *„Americké vitální zájmy a naše nejhlubší přesvědčení jsou totožné. Ode dne našeho založení jsme prohlašovali, že každý muž a žena na této planetě má právo, důstojnost (...). Politikou USA je hledat a podporovat růst demokratických hnutí a institucí v každém národu a kultuře, s konečným cílem ukončení tyranie v našem světě“* (Bush 2005a). O několik týdnů později ve Stavu unie uvedl, že *„cesta k prozřetelnosti je nerovnoměrná a nepředvídatelná, přesto víme, kam vede. Vede ke svobodě“* (Bush 2005b).

Bushův pohled na demokracii je založen na tom, že přežití svobody v samotných USA závisí na expanzi demokracie ve zbytku světa. Pokud by o toto bylo usilováno, vedlo by to brzy k takovým výdajům a závazkům, které by naprosto (finančně) vyčerpaly americkou vládu i americké plátce daní. Toto se již částečně prokázalo na Blízkém východě, kde neokonzervativci a jejich demokratická rétorika byly uplatňovány. Spíše než zobrazování rozšiřování demokracie a lidských práv z důvodů vlastního (amerického) přežití, by bylo přínosnější uznat a připustit, že podpora demokratických principů a obhajoba lidských práv je prostě správným chováním (Copson 2007: 68-69).

3. 2. 8 Obamova administrativa

Zvolení Baracka Obamy americkým prezidentem roku 2008 bylo provázeno euforií procházející takřka celým světem. Obama přinášel nevídanou naději na lepší časy. Sliboval stažení vojsk z Iráku či ukončení působení vězení na kubánském Guantánamu (Obama 2007a).

Ač moderní američtí prezidenti měli vliv na posilování interpretace ústavy s ohledem na rasy, pohlaví či právo nosit

zbraň, Barack Obama je obzvláště aktivní v prosazování práv LGBT komunity.³⁶ V domácí politice tuto komunitu podpořil odmítnutím tzv. Zákona na obranu manželství, DOMA.³⁷ Tento krok a mnohé další svědčí o jeho větší vizi pro rovnoprávnost a práva jednotlivce. Nutno dodat, že se jednalo o jedno z kontroverznějších politických rozhodnutí Obamova prvního volebního období. Nejen že odmítal podpořit DOMA, ale začal usilovat o vytvoření a implementaci legislativy podporující tuto komunitu. Jeho administrativa interpretovala práva jinak, než DOMA. Rozšířila výhody vztahů na sezdané i nesezdané páry stejného pohlaví v oblasti zaměstnání, bydlení, zdravotní péče a imigrace³⁸ (Landau 2014: 1737-1775).

Obama je dokonce prvním americkým prezidentem, který oznámil podporu práva párů stejného pohlaví na manželský sňatek. Toto oznámil 9. května 2012. Toto prohlášení se mohlo jevit jako potenciálně poškozující a riskantní, jelikož k němu došlo několik měsíců před prezidentskými volbami (Obama byl zvolen na podzim 2012 do druhého termínu), nestalo se tak, a naopak získal ještě větší oporu od důležitých volebních obvodů. I při svém inauguračním proslovu na začátku roku 2013 znovu potvrdil svůj závazek k rovnosti LGBT komunity (Obama 2013).³⁹

Barack Obama se ve své knize, kterou vydal ještě před tím, než se stal prezidentem, popisuje, jak on sám původně

³⁶ LGBT je akronymem pro Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender. Někdy je používáno akronymu LGBTQI, kdy Q značí Questioning a I Intersex.

³⁷ DOMA – Defense of Marriage Act.

³⁸ Jedním z příkladů budiž sčítání lidu. V době Bushovy administrativy nebyla uznávána existence sezdáných párů stejného pohlaví. Bushova administrativa opravovala odpovědi v dotazníku o sčítání změnou, ve které respondent indikovat, že žije v jedné domácnosti s manželkou/manželem stejného pohlaví, které opravoval z kolonky „sezdaný“ na „nesezdané partnery“ (Hunter of Justine 2009).

³⁹ „(...) nejsme na konci cesty, dokud není s našimi gay bratry a sestrami zacházeno dle zákona jako s kýmkoliv jiným“ (Obama 2013).

nepodporoval svazky párů stejného pohlaví, nicméně jeho názor se postupně změnil (Obama 2007b: 222-225). Nutno dodat, že se Obama setkává s kritikou této podpory především se strany republikánů, kdy například Rick Perry, texaský guvernér a republikánský kandidát na úřad prezidenta, řekl, že Obama je „*ve válce s věřícími lidmi v této zemi* (rozuměj v USA, pozn. autorky)“ dále tvrdíc, že prosazování těchto práv ve světě není v americkém zájmu, a že Obamova administrativa vede válku proti tradičním americkým hodnotám, což musí přestat (Perry dle McVeigh 2011).

Jak tedy bylo stručně nastíněno, Obama je silným zastáncem LGBT komunity v domácí politice. Podívejme se nyní, zda se toto promítá do zahraniční politiky, a zda je dodržování lidských práv, mj. právě i práv LGBT komunity zohledňováno při poskytování rozvojové pomoci.

Zásadním dokumentem Obamovy zahraniční politiky lidských práv je Memorandum z prosince 2011.⁴⁰ V tomto memorandu byl nastíněn závazek americké vlády k lidským právům LGBT komunity po celém světě (Obama 2011). USAID převzala agendu naplňování tohoto memoranda v kontextu zahraničně-politických agentur, sama navíc vydala *USAID LGBT Vision for Action*. *Vision for Action* je „*vize na svět, ve kterém jsou základní a univerzální lidská práva LGBT osob respektována, a ve kterém jsou schopni žít v důstojnosti, osvobození od diskriminace, pronásledování a násilí. V tomto světě jsou LGBT osoby schopné plně participovat v demokratickém rozhodování ve svých domácnostech, komunitách a zemích; mají rovný přístup k udržitelnému životu, ekonomickým zdrojům; je jim umožněno základní vzdělání, zdraví a další služby, jichž požívají jejich spoluobčané, a které jsou nezbytné pro osobní blahobyt a růst*“ (USAID LGBT Vision for Action nedatováno).

⁴⁰ Memorandum of December 2011.

Spolu s Hillary Clinton, tehdejší ministryní zahraničních věcí se zavázali k tomu, že „*použijí všech nástrojů americké diplomacie, včetně silného lákadla v podobě zahraniční pomoci k prosazování práv homosexuálů a boji proti snahám ostatních národů, které kriminalizují homosexuální chování*“ (Clinton a Obama dle Myers – Cooper 2011).

Obama navíc řekl, že boj ukončit diskriminaci LGBT osob je ústřední pro americký závazek k prosazování lidských práv (Obama dle McVeigh 2011). Americké agentury jsou specificky nastavené na boj s kriminalizací statutu LGBT, ochranu LGBT uprchlíků a žadatelů o azyl, a zapojení mezinárodních organizací do boje s diskriminací. Od začátku však bylo nejisté, zda zemím, které diskriminují tyto osoby, bude zastaven přítok rozvojové pomoci (McVeigh 2011).

V kontextu lidsko-právní problematiky taktéž kritizoval ruskou anti-homosexuální propagandu, která přišla na přetřes zvláště se zimními olympijskými hrami v Soči. Jednou z členů americké delegace, která se měla účastnit zahajovacího ceremoniálu těchto olympijských her, byla jmenována Billie Jean King, bývalá profesionální tenistka, která je známá svou homosexuální orientací. Tento krok vidělo velké množství aktérů jako vyjádření amerického (Obamova) postoje k podpoře práv sexuálních menšin, a jako součást kritiky Putinovy propagandy (Whiteside 2013).

V červnu 2014 Obamova administrativa podnikla poměrně překvapivý krk, když pozastavila mj. svou bezpečnostní pomoc Ugandě v souvislosti s jejím v té době nově přijatým Zákonem proti homosexualitě.⁴¹ Pozastavení této pomoci administrativa ospravedlnila tím, že ugandská policie by mohla být zapojena do porušování lidských práv ve jménu implementace tohoto anti-LGBT zákona. Nutno dodat, že homosexualita je ilegální ve 38 afrických zemích, přičemž ve 4

⁴¹ *Anti-Homosexuality Act.*

z nich, Mauritanii, severní Nigérii, jižním Somálsku a Súdánu, je trestána smrtí. K tomuto Obamovu kroku došlo několik let poté, co byl na ugandskou vládu vyvíjet tlak jak Spojenými státy, tak i mezinárodní komunitou, kdy se snažili, aby ugandská vláda upustila od nového, drakonického zákona, který ještě více kriminalizovat homosexualitu a byl přijatý v únoru roku 2014 (Amnesty International 2014b). Obama přijetí tohoto zákona označil za hluboké zklamání a označil jej za „*krok zpět pro všechny Ugandány*“ (Obama 2014).

Jedny z nejhorších situací v kontextu porušování LGBT práv jsou Uganda či Saúdská Arábie, která je americkým spojencem. V říjnu roku 2011 USAID, poskytující ekonomickou a humanitární pomoc, oznámila, že silně podporuje společnosti, které s ní mají uzavřenou smlouvu, aby dělali, co je v jejich silách, pro zastavení diskriminace LGBT zaměstnanců (McVeigh 2011).

Ač Obama klade důraz na LGBT práva, podíváme-li se obecně na lidská práva jako taková, a na hlavní recipienty americké pomoci, dojdeme k poměrně rozporuplným zjištěním. Ač Obama velmi kritizuje například Venezuelu, kdy ji označil za hrozbu národní bezpečnosti s ohledem na údajné porušování lidských práv, a uvalil sankce na čelné venezuelské představitele (The Guardian 2014).

Když se podíváme na tabulku hlavních recipientů americké zahraniční pomoci, a to jak vojenské, tak ekonomické, kdy se v první desítce nachází Izrael, Afghánistán, Egyp, Pákistán, Nigérie, Jordánsko, Irák, Keňa, Tanzánie a Uganda, a srovnáme je s informacemi, které uveřejnila např. *Human Rights Watch*, zjistíme, že všechny tyto státy byly obviněny z mučení lidí. Minimálně polovina z nich je obviňována, že tak činí ve velké škále.

Zmiňme zde krátce několik vět o každé z těchto zemí. V případě Afghánistánu OSN informovala, že je velmi rozšířené mučení ve vězeních (BBC News 2013).

V případě Keni *Human Rights Watch* tvrdí, že nairobská policie mučela, znásilňovala a jinak zneužívala a zadržovala přinejmenším 1000 uprchlíků mezi listopadem 2012 a lednem 2013 (*Human Rights Watch* 2013).

Údajně nejhorší případy zadržování se dějí v Nigérii. Kromě rozšířeného užití mučení zahynulo minimálně tisíc lidí ve vojenském zajetí v první polovině roku 2013 (*Amnesty International* 2014a).

Taktéž Egypt je známý porušováním lidských práv, a to přitom získává ročně takřka polovinu miliardy dolarů ročně ve formě zahraniční pomoci od USA. Důkazy navrhuji, že egyptský vojenský režim vykonával zločiny proti lidskosti, navíc přinejmenším 1 300 protestantů bylo zavražděno a několik tisíc podporovatelů Muslimského bratrstva bylo zavražděno poté, co byl stržen režim Mohammeda Morsího (*Amnesty International* nedatováno).

Izrael, hlavní recipient americké vojenské pomoci, je taktéž obviňován z páchání porušování lidských práv, včetně mučení palestinských dětí. Zpráva Výboru OSN pro práva dítěte⁴² taktéž potvrdila, že palestinské děti jsou systematicky podrobovány degradujícímu zacházení a často aktům mučení izraelskou armádou a policií (*Committee on the Rights of the Child* 2013).

Stejně tak v kontextu Pákistánu a Jordánska se často hovoří o hrubém porušování lidských práv. Pákistánské autority páchají hrubá porušování v provincii Balučistánu, kdy bylo „mimosoudně“ zavražděno 160 osob a 510 osob „zmizelo“ v roce 2013. USA nicméně tyto akty vůbec nekomentují a i nadále poskytují Pákistánu více než miliardu dolarů zahraniční pomoci ročně, kdy se Pákistán stal recipientem největšího množství rozvojové a vojenské pomoci (*Asian Human Rights Commission* 2014).

⁴² *Committee on the Rights of the Child.*

I další recipienti americké zahraniční pomoci údajně systematicky nejen porušují lidská práva, ale dokonce vykonávají akty mučení. Zmiňme stručně například Bahrajn, o kterém *Amnesty International* tvrdí, že jsou „*děti rutinně zadržovány (...) a mučeny*“ (Amnesty International 2013).

Kontroverzním krokem Obamovy administrativy bylo obnovení vojenské pomoci Uzbekistánu na počátku roku 2012. OSN tvrdí, že jsou zde páčány ty zločiny v nejhorších formách. Ostatně údajné porušování lidských práv bylo důvodem, proč byla Uzbekistánu tato pomoc zastavena roku 2003. Uzbekistán je pro USA strategický jakožto sousední stát Afghánistánu. Dříve byl strategičtější Pákistán, ten ovšem uzavřel své hranice pro vstup zásobovacích konvojů USA a Severoatlantické aliance poté, co americké letecké útoky zabily pákistánské vojáky (Hodge 2012).

Přes toto vše výše zmíněné, USA zůstávají signatáři Úmluvy proti mučení⁴³ v rámci OSN, podepsané roku 1988 a ratifikované roku 1994 (Convention against Torture 1984). Tabulka největších recipientů americké pomoci tedy nutně vzbuzuje pochybnosti o Obamově pohledu na lidská práva.

Wickham doporučuje, aby Obamova administrativa respektovala existující americké právo vytvořením takových podmínek, které by ukončily mučení na základě rozdělovní vojenské pomoci cizím vládám, což by teoreticky mohlo tyto vlády dotlačit k tomu, aby přistoupily na cestu reformy a většího respektu pro lidská práva (Wickham 2014).

Zmiňme nyní příklad Izraele a Egypt. Toto jsou dva státy, které získávají jeden z největších objemů americké vojenské pomoci. Oba dva státy jsou místem porušování lidských práv, přičemž Saúdská Arábie, kterou Obama nazval největším americkým spojencem, má dlouhou historii násilné státní represe. Kolombie, která získala 10. největší objem pomoci

⁴³ *Convention against Torture.*

v roce 2014, a celkově největší v Latinské Americe, má vězení plná politických vězňů. Kromě Afghánistánu, do kterého nateklo obrovské množství peněz v posledních deseti letech s ohledem na válku, Izrael je na druhém místě v příjmu americké pomoci, kdy vloni obdržel 3,1 miliardy dolarů. Izrael je zároveň získal nejvíce peněz (v nejrůznějších podobách) od USA od konce druhé světové války (Dhillon 2014).

V případě Izraele je kontroverzní padesátidenní konflikt mezi Izraelem a pásmem Gazy roku 2013, kdy byla opět přivedena pozornost na porušování lidských práv v rukou izraelského premiéra Benjamina Netanyahu.⁴⁴ Izrael je nyní vyšetřován u ICC, což je možné díky tomu, že Palestina v tomto roce podepsala Římský status. Izrael, stejně jako USA, nepodepsal Římský status, nicméně teoreticky jeho obyvatelé mohou být u ICC souzeni za údajné zločiny spáchané na palestinských teritoriích (BBC 2015).

Je zajímavostí, že USA protestovaly proti tomu, aby Palestinci podepsali Římský status. Odůvodněním je fakt, že Ministerstvo zahraničních věcí nepřipouští, že by Palestina byla suverénní stát, a proto by neměla mít možnost začlenit se do ICC (U. S. Department of State 2015). Co je ještě zajímavější, je fakt, že USA jsou druhým největším donorem (po Evropské unii) Palestině. Palestina získává ročně 400 milionů dolarů. USA hrozí, že tato podpora bude ukončena, budou-li Palestinci trvat na svém požadavku vůči Izraeli u ICC, tato pomoc bude zastavena (Schulberg 2015).

Přes možnou finanční ztrátu se zdá, že prezident Abbas nehodlá změnit své stanovisko. Kromě připojení se k ICC je připraven se neustále vracet k Radě bezpečnosti OSN a znovu žádat o podporu rezoluce, která nastaví termín k vytvoření

⁴⁴ V tomto konfliktu zemřelo 2 200 Palestinců, dalších 100 000 bylo vyhnáno z jejich domovů. ICC nyní vyšetřuje možné izraelské válečné zločiny na okupovaných teritoriích Východního Jeruzalému, Západního břehu a Gazy v období od 13. června 2014 (BBC 2015).

nezávislého palestinského státu. Nejen prezident Abbas, ale i další palestínští představitelé, jsou si vědomi toho, že získají-li podporu 9 z 15 hlasů (států) Rady bezpečnosti, budou USA nuceny použít právo veta. Říkají, že toto ukáže, že Washington nemůže být efektivním zprostředkovatelem míru, když neochvějně podporuje Izrael (BBC News 2015).

Schulberg však ve svém článku píše, že americko-izraelské vztahy jsou nyní na historicky nejnižší úrovni. Premiér Netanyahu prohlásil, že nedovolí vznik palestinského státu. Později sice svá slova zmírnil, nicméně Obamova administrativa prohlásila, že v budoucnosti bude možná více váhat při rozhodování o palestinské státnosti na půdě OSN. V minulosti USA byly proti palestinským snahám o vytvoření státu trvající na přímých vyjednáváních s Izraelem jako jediným způsobem dosažení míru. Nicméně Netanyahu je zjevně neochotný vyjednávat, a proto se Ministerstvo zahraničních věcí nechalo slyšet, že si uvědomilo potřebu přehodnotit svůj postoj k izraelsko-palestinskému konfliktu. I když většina amerických senátorů podepsala podporu zastavení pomoci Palestině, je více než pravděpodobné, že se setkají s nepříznivou reakcí *Senate Appropriations Committee*. Členka této komise, senátorka Dianne Feinstein prohlásila, že *„řešení vytvořením dvou států zůstává nejlepším způsobem, jak dosáhnout trvajícího míru mezi Izraelci a Palestinci, a že (...) americká pomoc Palestinské autoritě je klíčem k tomuto cíli. (...)“* (Schulberg dle Feinstein 2015).

3. 2. 9 Shrnutí rané proměny politiky americké rozvojové pomoci a vliv lidských práv

Americká lidsko-právní politika je kombinací humanitárních a strategických zájmů. Během studené války bylo rozvojové pomoci používáno jako nástroje zadržování komunismu a zajištění sovětské moci. V období po studené válce začalo být na rozvojovou politiku nahlíženo jako na

důležitý nástroj prevence teroristických útoků. Tím, že USA získávají nové spojence, udržují si ty „staré,“ a budují ekonomicky silné závislé státy, si mohou zajistit ekonomickou a strategickou výhodu. Americká pomoc může přispět ke globální bezpečnosti bojem s hrozbami lidské bezpečnosti, jako je porušování lidských práv, nemoci, růst populace či rostoucí rozdíl mezi bohatými a chudými. Mnozí věří, že chudoba a represe jsou často příčinou sociální nestability a občanského neklidu, které mohou stimulovat toky uprchlíků a aktů terorismu, potenciálně oslabujíc americkou bezpečnost. Dle USAID rozvojová pomoc pomáhá utvářet bezpečnější a mírumilovnější svět (Apodaca 2005: 75).

Ač USA iniciovaly zapojení lidských práv do své rozvojové politiky a legislativy, jejich nedůslednost v implementaci lidská práva spíše poškodila než benefitovala. Explicitní a radikální prohlášení o lidských právech Jimmyho Cartera přinesla lidská práva na obzor. Nicméně s nástupem Ronalda Reagana byla lidská práva odsunuta na vedlejší kolej, kdy bylo podmiňování rozvojové pomoci lidskými právy omezeno, stejně jako tomu bylo v potlačení lidských práv v americké zahraniční politice jako takové.

Dle některých Carterových kritiků byla zásadním problémem nedůslednost v prohlášeních a jejich následné (ne)implementaci. Problém s Reaganem byl naopak v důslednosti toho, co bylo původně řečeno a následně naplněno (Tomasevski 1989: 50).

K odmítání udělování ekonomické rozvojové pomoci na základně (ne)dodržování lidských práv dochází ovšem zřídka. V důsledku toho prakticky všechny půjčky a granty USAID mohou být distribuovány bez zjišťování lidsko-právních podmínek v recipientském státu. Obecně vzato ekonomická pomoc Třetímu světu a zemím v tranzici jim byla garantována ve velkém množství primárně s cílem získat spojence, asistovat a stabilizovat přátelské režimy, bojovat proti komunismu či

naplnit sliby (příkladem budiž Dohody z Camp David, které zajišťovaly velký objem pomoci Egyptu a Izraeli).⁴⁵ Ač sekundárním důvodem bylo zvýhodnění potřebných osob.

Vojenská pomoc poklesla s válkou ve Vietnamu a tento pokles pokračoval během Carterovy administrativy. Se sovětskou invazí do Afghánistánu a americkými rukojmí v Íránu došlo k podstatnému nárůstu vojenské pomoci, která dosáhla vrcholu právě roku 1979. Tento vzor pokračoval v následném nárůstu v Reaganově éře a postupným poklesem s ustávajícími nepřátelskými výboji se Sovětským svazem. Z tohoto si tedy lze odvodit, že americká vojenská pomoc je spíše z geostrategických důvodů. Americká bilaterální pomoc je distribuována ve větším množství s ohledem na vojenské záměry, například přítomnost vojenského personálu, země v konfliktu, Egypt a Izrael. V každém případě lidská práva hrají malou či spíše žádnou roli v alokaci bezpečnostní pomoci. Sekce 502B Zákona o zahraniční pomoci nebyla nikdy vyvolána jako ospravedlnění redukce či restrikce vojenské pomoci jakékoliv zemi. Nutno dodat, že pro americké strategické zájmy by bylo poškozuující charakterizovat přátele a spojence jako hrubého porušovatele mezinárodně přijímaných lidských práv.

3. 2. 10 Americké odmítání podpory ekonomických, sociálních a kulturních práv

Přejdeme-li zpět na otázku, kterou si pokládali v úvodu této práce, a kterou jsme klasifikovali v teoretické části, tj. proč USA upřednostňují politická a občanská práva před právy ekonomickými, sociálními a kulturními, je třeba si uvědomit, že v dnešní době většina zemí přijala obě smlouvy týkající se na jedné straně občanských a politických, a na straně druhé ekonomických, sociálních a kulturních práv. USA zůstávají mezi cca polovinou tuctu zemí, které ji stále nepřijaly, Taktéž

⁴⁵ *Camp David Accords.*

nepodepsaly *Úmluvu o právech dítěte*⁴⁶ či *Úmluvu o odstranění všech forem diskriminace žen*.⁴⁷ Stejně tak neratifikovaly Římský status, i když na vytvoření Mezinárodního trestního soudu pracovaly takřka 50 let. Toto je v kontrastu s tím, jak americká vláda často kritizuje ostatní země za lidsko-právní prohřešky, přestože sama nepřijala několik základních a zásadních lidsko-právních dohod (Cohn 2008).

Již od dob Reagana existovalo odmítání závazku k ochraně ekonomických, sociálních a kulturních práv, na které bylo Spojenými státy nahlíženo jako na prvek socialismu. Americká politika ke Kubě budiž příkladem této dichotomie. Americká vláda kritizovala občanská a politická práva na Kubě, zatímco přehlížela kubánský nadstandardní přístup k bydlení, zdravotní péči, vzdělání a veřejnému ubytování, a jejím garancím placené mateřské dovolené a rovných platebních podmínek. Odmítání zakotvení práv jako je zaměstnání, vzdělání, potrava, bydlení a zdravotní péče je důvodem, proč USA neratifikovaly ICESCR. Tato úmluva nejen že obsahuje právo na zaměstnání v spravedlivých podmínkách, adekvátní standard bydlení, nejvyšší možné standardy fyzického a psychického zdraví, vzdělání, bydlení, užívání si výtvarných a kulturní svobody a vědeckého progresu. Tato úmluva také garantuje rovná práva pro muže a ženy, právo na zaměstnání, právo vytvářet a připojovat se k odborovým svazům či právo na sociální bezpečnost a pojištění. Realita domácí situace v USA je ale taková, že více než 10 milionů Američanů je nezaměstnaných, 2 až 3 miliony rodin ročně jsou bez domova a 46 milionů nepožívá žádných výhod zdravotní péče.⁴⁸ Když spadla burza, nevyčísitelné množství úspor zmizelo (Cohn 2008).

⁴⁶ *Convention on the Rights of the Child (CRC)*.

⁴⁷ *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)*.

⁴⁸ V oblasti zdravotní péče došlo k mírnému zlepšení zavedením tzv. *Obamacare*, revoluční reformy zdravotnictví, zprostředkovávající dostupnější zdravotní péči.

4 ZÁVĚR

Éry Bushe st., Clintona, Bushe ml. a Obamy, prezidentů, kteří kladli v době po konci studené války větší důraz na lidská práva a na podmiňování alokace rozvojové pomoci dodržováním lidských práv, přináší rozporuplné výsledky ohledně implementace rétoriky lidských práv v praxi. Samozřejmě nelze vyvodit jednoznačný závěr, jednotliví prezidenti se v mnohém lišili, na druhou stranu dopady jejich politiky byly mnohdy velmi podobné. Ač mnozí z těchto prezidentů velmi artikulovali lidská práva, jejich podporu, a podmiňování alokace rozvojové pomoci, v této práci jsem na výše popsaných příkladech ukázala, jak a do jaké míry si snad všechny americké administrativy protiřečí. Z toho vyvstává otázka, zda lidská práva skutečně někdy byla jedinou či alespoň dominantní součástí poskytování rozvojové pomoci.

Co víc, vliv omezování či odstřihnutí pomoci se zdá mít spíše negativní než pozitivní implikace na lidská práva v daných zemích. Toto potvrzuje tvrzení, že lidé jsou trestáni za hříchy těch, kteří jim vládnou. Příklad Chile ukázal, jak zastavení rozvojové pomoci většiny donorů zmůže málo, když ostatní (mocnější) donoři podmínku dodržování lidských práv ignorují. Pro změnu příklad Etiopie ukázal konfliktní vlivy na rozvojovou pomoc. Humánní reakcí na hladomory je nasazení humanitární pomoci, zatímco politické a ideologické preference brání rozvojové pomoci. Oproti tomu příklad Haiti ukázal zmatené reakce donorů na změnu od diktátorství k přechodné správě, která mohla vést k obnovení lidských práv. Co víc, Haiti taktéž ukázalo, že rozvojová pomoc přispěla k překážkám rozvoje díky podpoře represivního režimu a zanedbání rozvojových potřeb země.

Obecně vzato, donorské země, které aplikují dodržování lidských práv na poskytování rozvojové pomoci, nemají kapacitu, ani expertízu na to, aby byly schopné spolehlivě ověřit

lidsko-právní situaci v dané zemi. Tomasevski vyvodila ze svého zkoumání závěr, že většina donorů rozvojové pomoci odděluje lidsko-právní politiku od rozvojové pomoci. Lidsko-právní představitelé možná participují na rozhodnutích odsuzujících danou vládu za porušování lidských práv, zatímco jejich kolegové zabývající se rozvojovou pomocí často pokračují rozvojovou spoluprací s tou samou vládou (Tomasevski 1989: 79-83).

Cílem této práce byla analýza agendy lidských práv v americké rozvojové politice a vlivu lidských práv na alokaci rozvojové pomoci. Popsala jsem na jednom z největších dárců s dlouhodobou tradicí zahraniční pomoci a lidských práv pronikání lidských práv do rozvojové pomoci, a jakou podobu má tento nexus, tj. lidská práva – oficiální rozvojová pomoc dnes. Dříve než popíši podobu tohoto vztahu, zodpovím v úvodu této práce položené otázky.

Jaký je vztah mezi komunitami lidských práv a rozvoje, a jak proběhl vývoj tohoto vztahu? Obě tyto komunity si k sobě složitě hledaly cestu, kdy dlouho existovaly nezávisle na sobě. Navázání vzájemně oboustranného vztahu je komplikováno jednak neschopností rozvojové komunity naplnit Rozvojové cíle tisíciletí, jednak problematika selhání mezinárodního společenství prosadit univerzální respekt a ochranu všech lidských práv. Toto je logické s ohledem na odlišné vnímání konceptu lidských práv na „Západě“ a ve zbytku světa. Ovšem i Západ není v pojetí tohoto konceptu jednotný.

Jak USA definují lidská práva a upřednostňují nějakou z jejich kategorií v průběhu času? USA silně upřednostňují koncept občanských a politických práv před konceptem obhajoby ekonomických, sociálních a kulturních práv. Toto je dáno historickým vývojem v době bipolárního konfliktu, ale i domácí lidsko-právní situací v USA. V průběhu času byl kladen důraz na nejrůznější druhy práv, ovšem s Barack Obama je

zřejmě nejhlásitějším proponentem jednoho druhu lidských práv, a to práv sexuálních menšin, LGBT komunity, chcete-li.

Jakým způsobem je ukotven koncept lidských práv v agendě zahraniční/rozvojové politiky amerických prezidentů po napojení lidských práv na rozvojovou pomoc, a jak se proměňoval? Zásadním milníkem napojení lidských práv na rozvojovou pomoc se stala 70. léta 20. století, kdy se americký kongres uzákonil formální požadavky na omezení či odmítnutí rozvojové pomoci zemím, které stabilně porušovaly lidská práva svých obyvatel. Nejdůležitějšími ze zákonů byly Sekce 502B a Sekce 116 Zákona o zahraniční pomoci, jejichž cílem bylo distancovat se od morálně odpudivého chování recipientů rozvojové pomoci.

Jaké jsou podmínky poskytnutí rozvojové spolupráce, resp. pomoci, a jakou roli v nich hrají lidská práva? Toto bylo již částečně zodpovězeno v otázce výše, nicméně dodám, že je i součástí stanov USAID, že rozvojovou pomoc nezískají ty státy, které porušují lidská práva. Napříč (ne tak dávnou) historií jsme se však přesvědčili o mnohých výjimkách potvrzujících toto pravidlo.

Hypotéza této diplomové práce byla následující: Lidská práva jsou součástí rozvojové politiky USA, nicméně pokud jsou lidská práva definována jako v první řadě politická a občanská, a rozvojová politika v první řadě jako pomoc těm nejchudším, pak je zřejmé, že (politická a občanská) lidská práva nejsou součástí rozvojové politiky. My však z praxe víme, že tomu tak vždy není, resp. dneska spíše převažuje tendence zahrnovat lidská práva do rozvojové politiky. Tato hypotéza se prakticky bezvýhradně naplnila. Ač by v pojetí USA tedy politická a občanská práva, na která se USA výhradně zaměřují, neměla tvořit součást rozvojové politiky, na nespočetném množství příkladů jsme si ukázali, že realita je taková, že lidská práva jsou nedílnou součástí americké rozvojové politiky bez ohledu na to, jak probíhá implementace na každodenní bázi. Lidská

práva jsou v americké rozvojové politice zakotvena legislativně, rétoricky a do určité míry i prakticky.

Teoretická část této práce začíná nastíněním historie lidských práv a vývoje klíčových debat, které se týkají lidsko-právní komunity. Zaprvé, předpokládá se, že lidská práva jsou západního původu. Často se říká, že to je důvod, proč je obtížné je uplatňovat v nezápadních společnostech. A s ohledem na kulturu, historii, hodnoty či samotnou chudobu by po nich neměly být vyžadovány lidsko-právní standardy, a tím spíše by neměly být předmětem vnějšího tlaku. Zadruhé, přesuneme-li se na tzv. generace lidských práv, vyvstane debata o významu a dokonce existenci práv. Jsou ony „novější“ generace práv skutečně práva či pouze aspirace? Můžeme skutečně mluvit o generacích, když není možné nevšimnout si fundamentálních rozdílů ve stylu a jejich síle? Jsou skutečně všechna tato práva výplodem jednotné vize o rovnosti a neoddělitelnosti? Zároveň taktéž vyvstává otázka uplatňování standardů lidských práv na nestátní aktéry, zvláště korporace.

Zajisté, USA napříč historií přispěly k rozvoji demokratických principů, ale stejně tak i další západní země jako Francie a Británie. A stejně jako USA se často silně odklonily od stezky demokracie. Nezapomínejme, že jsou na námořní základně Guantánamo na Kubě věznění lidé, aniž by byli obviněni či souzeni; že vězni, držení Spojenými státy, byli mučeni v Iráku a že samotná válka v Iráku byla spuštěna po informaci zpravodajských služeb, kterou bylo manipulováno s cílem oklamat členy Kongresu a veřejnost (Copson 2007: 69).

Lidská práva se stala v posledních desítkách let stálíci americké rétoriky. Nehrají vždy nutně hlavní roli, ale jejich porušování, resp. nedopřívání lidem jejich práv, je součástí velkého množství proslovů amerických prezidentů. Na několika příkladech jsme si v této práci ukázali, že ač jsou v rétorické rovině lidská práva stálíci, přejdeme-li na praktickou politiku, USA je skutečně aplikují dle vlastní potřeby. Barack Obama

přinesl s sebou do Bílého domu v počáteční fázi velkou vlnu euforie a naděje, která v politické realitě začala s postupem let pomalu upadat. I když v oblasti práv LGBT komunity lze hovořit o poměrně úspěšné a chvályhodné politice, v kontextu jiných typů práv, a v závislosti na konkrétním aktéru, nelze Obamu, ani žádného jiného amerického prezidenta pochválit za implementaci podpory lidských práv a podmiňování rozvojové pomoci jejich dodržováním.

Podíváme-li se na obecně problematiku spojenou s obhajobou lidských práv, narazíme na nespočet překážek jejich uspokojivého naplnění. Můžeme vycházet z toho, že všichni lidé mají právo na to, aby jim bylo umožněno žít svobodně a otevřeně v kontextu toho, že jejich (lidská) práva nejsou nikterak omezována. Nicméně jsem si v průběhu psaní této diplomové práce čím dál, tím více, začala uvědomovat, že. my jako Západ (který sám není sjednocený v názoru na „všechny typy“ lidských práv), tím, že si někdy i vynucujeme podporu některých lidských práv, vlastně neomezujeme lidská práva těch, kteří z nejrůznějších kulturních či osobních důvodů nechtějí, aby „všichni lidé“ měli „všechna práva.“ Jsou typy práv, které jsou obecně víceméně přijímané a akceptované. Bohužel stále existují taková práva, která vzbuzují kontroverzi. V západním světě se potýkáme například s tím, zda povolit sňatky párům stejného pohlaví a umožnit jim (resp. i transgender párům) adopci dětí. V mnohých zemích třetího světa jsou lidé za homosexuální orientaci tvrdě trestáni.⁴⁹ Tresty smrti nejsou výjimkou (v západním světě jsou ovšem jednou z mála výjimek USA), ženy nemají vlastnické právo či stále bují dětská práce. S tím souvisí často pokládaná otázka, zda máme právo, resp. zda opodstatněně cítíme povinnost hájit (lidská) práva, která jsou jiným kulturám či národům cizí.

⁴⁹ Přehled o jednotlivých zemích, které trestají své obyvatelstvo za přiznání příslušnosti k LGBT komunitě, nabízí například Human Rights Watch.

Tím nejprekvapivějším zjištěním v kontextu této diplomové práce bylo uvědomění si, že fakt, že stát podmiňuje poskytnutí rozvojové pomoci dodržováním lidských práv, tedy to, že přísun pomoci bude v případě jejich porušování zastaven, je velmi neefektivní. Ačkoliv je chvályhodné dbát na dodržování lidských práv, skutečnost, že jimi podmíníme rozvojovou pomoc, s sebou přináší faktické potrestání těch nejpotřebnějších, kterým je rozvojová pomoc určena. Zajisté, jedním ze zásadních problémů rozvojové pomoci je její neefektivita a nerovnoměrná distribuce, ale toto není důvod, proč by měla být přestat přidělována (sic v kontextu porušování lidských práv). Nabízí se zde tedy prostor pro rekonceptualizaci rozvojové pomoci a způsobu její distribuce, případně většího zapojení dalších aktérů, zvláště nevládních organizací. Nabízí se, aby státní rozvojové agentury obecně přenechávaly implementaci určitých politik nevládním organizacím v případě přetížení velkým množstvím agendy. Důležitá je však zpětná vazba a efektivní dohled.

Osobně bych vztah lidských práv a rozvojové politiky, resp. pomoci v pojetí USA popsala jako otázku dvojitého standardu a rozporuplnosti. Ač nalezneme příklady, kdy bylo skutečně realizace alokace rozvojové pomoci byla podmíněna dodržováním lidských práv, nalezneme snad i více příkladů, kdy tomu tak nebylo. Zároveň by bylo předmětem dalšího zkoumání, do jaké míry jsou jaké alokace konstruovány ze strategických důvodů. Taktéž vnímám za problematické, že na jedné straně USA využívají svého nadstandardního mocenského postavení v mezinárodním systému, jakmile mohou, ale i když svou zahraniční politiku ospravedlňují v nejrůznějším slova smyslu velmi často lidskými právy, fakt, že nepodepsaly *Mezinárodní úmluva o ekonomických, sociálních a kulturních právech*, či že se staví negativně k ICC, škodí celému systému.

5 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Alston, P. – Robinson, M. (2005). The Challenges of Ensuring the Mutuality of Human Rights and Development Endeavours. In: Alston, P. – Robinson, M. (eds.) (2005). *Human Rights and Development. Towards Mutual Reinforcement* (Oxford: Oxford University Press), s. 1-18.

American Institute in Taiwan (nedatováno). Foreign Aid and Human Rights - 1976. (dostupné na: http://www.ait.org.tw/infousa/zhtw/DOCS/basic_reading/54.html, 16. 5. 2015).

Amnesty International (2013). Bahrain: Halt detention, abuse and torture of children. *Amnesty International*. 16. 12. 2013 (dostupné na:

<https://www.amnesty.org/en/articles/news/2013/12/bahrain-halt-detention-abuse-and-torture-children/>, 13. 5. 2015).

Amnesty International (2014a). Nigeria's torture chambers exposé in new report. *Amnesty International*. 18. 9. 2014 (dostupné na:

<https://www.amnesty.org/en/articles/news/2014/09/nigeria-s-torture-chambers-exposed-new-report/>, 15. 5. 2015).

Amnesty International (2014b). U. S. Restricts Police Aid to Africa Over Effects of Anti-LGBT Law. *Amnesty International*. 28. 7. 2014 (dostupné na: <http://blog.amnestyusa.org/africa/u-s-restricts-police-aid-to-africa-over-effects-of-anti-lgbt-law/>, 10. 5. 2015).

Amnesty International (nedatováno). Amnesty International Report 2014/2015. Egypt. *Amnesty International* (dostupné na: <https://www.amnesty.org/en/countries/middle-east-and-north-africa/egypt/report-egypt/>, 15. 5. 2015).

Apodaca, C. (2005). U. S. Human Rights Policy and Foreign Assistance: A Short History. *International Affairs*, s. 63-80.

Asian Human Rights Commission (2014). Pakistan: Balochistan; 160 persons extra judicially koled, 510

disappeared and 50 decomposed bodies were found during 2013. *Asian Human Rights Commission*. 7. 1. 2014 (dostupné na: <http://www.humanrights.asia/news/ahrc-news/AHRC-STM-007-2014>, 13. 5. 2015).

Baehr, P. R. – Castermans-Holleman, M. (2004). *The Role of Human Rights in Foreign Policy* (New York: Palgrave Macmillan).

BBC News (2013). UN report: Torture in Afghan prisons is 'widespread.' *BBC News*. 20. 1. 2013 (dostupné na: <http://www.bbc.com/news/world-asia-21110432>, 13. 5. 2015).

BBC News (2015). Will ICC membership help or hinder the Palestinians's cause? *BBC News*. 1. 4. 2015 (dostupné na: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-30744701>, 12. 5. 2015).

Bush, George W. (2002). State of the Union. *The White House*. 29. 1. 2002 (dostupné na: <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/stateoftheunion/2002/>, 15. 5. 2015)

Bush, G. W. (2005a). Second Inaugural Address. *The White House*. 20. 1. 2005 (dostupné na: <http://www.inaugural.senate.gov/swearing-in/address/address-by-george-w-bush-2005>, 15. 5. 2015).

Bush, G. W. (2005b). State of the Union. *The White House*. 2. 2. 2005 (dostupné na: <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/stateoftheunion/2005/>, 15. 5. 2015).

Carleton, D. – Stohl, M. (1985). The Foreign Policy of Human Rights: Rhetoric and Reality from Jimmy Carter to Ronald Reagan. *Human Rights Quarterly*, s. 205-229.

Carothers, T. (2007). *U. S. Democracy Promotion. During and After Bush* (Washington DC – Moscow – Beijing – Beirut – Brussels: Carnegie Endowment for International Peace).

Coalition for the International Criminal Court (2006). Status of US Bilateral Immunity Agreements (BIAs). 11. 12: 2006 (dostupné na:

http://www.iccnw.org/documents/CICCFBS_BIAstatus_current.pdf, 7. 5. 2015.

Carter, J. (1977). Human Rights and Foreign Policy. Dostupné na: usinfo.state.gov/usa/inforusa/facts/democrac/55.htm, 12. 4. 2015.

Clapham, A. (2007). *Human Rights. A Very Short Introduction* (Oxford: Oxford University Press).

Cohen, Roberta (1979). Human Rights Decision-Making in the Executive Branch: Some Proposals for a Coordinated Strategy. *Human Rights and American Foreign Policy* - Cohen, Roberta, (1979), "Human Rights Decision-Making in the Executive Branch: Some Proposals for a Coordinated Strategy," *Human Rights and American Foreign Policy*, (ed., by D. Cambers and G. Loescher, Notre Dame, IN: University of Notre Dame).

Cohn, M. (2008). Obama Spells New Hope For Human Rights. *Centre for Research on Globalization*. 9. 11. 2008 (dostupné na: <http://www.globalresearch.ca/obama-spells-new-hope-for-human-rights/10872>, 16. 5. 2015).

Collier, P. (2008). *The Bottom Billion. Why the Poorest Countries Are Failing and What Can Be Done About It* (Oxford: Oxford University Press).

Committee on the Rights of the Child (2013). Reviews report of Israel. *United Nations*. 3. 6. 2013 (dostupné na: <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/4A4C4F00968B263585257B81004F5876>, 13. 5. 2015).

Copson, R. W. (2007). *The United States in Africa. Bush Policy and Beyond* (London/New York: Zed Books).

Craven, M. (1995). *The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: A Prspective on Its Development* (Oxford. Oxford University Press).

Degnbol-Martinussen, J. – Engberg-Pedersen, P. (2003). *Aid. Understanding International Development Cooperation* (London/New York: Zed Books Ltd).

- Dhillon, K. (2014). Afghanistan Is The Big Winner in U. S. Foreign Aid. *TIME*. 31. 3. 2014 (dostupné na: <http://time.com/43836/afghanistan-is-the-big-winner-in-u-s-foreign-aid/>, 12. 5. 2015).
- Donnelly, J. (2007). The Relative Universality of Human Rights. *Human Rights Quarterly* (2007), s. 292-293.
- Dumbrell, J. (1997). *American Foreign Policy: Carter to Clinton* (New York: St. Martin's Press).
- Earth Summit 2002 (nedatováno). Conferences – road map. *Earth Summit* (dostupné na: <http://www.earthsummit2002.org/roadmap/conf.html>, 4. 5. 2015).
- Easterly, W. (2001). *The Elusive Quest for Growth: Economists' Adventures and Misadventures in the Tropics* (Cambridge: MIT Press).
- Easterly, W. (2006). *The White Man's Burden. Why the West's Efforts to Aid the Rest Have Done so Much Ill and So Little Good* (New York: Penguin Books).
- Security, and Aid* (Georgia: The University of Georgia Press).
- Fagan, A. (2012). Philosophical foundations of human rights. In: Cushman, T. (ed.) (2012). *Handbook of Human Rights* (New York: Routledge International Handbooks), s. 9-22.
- Falicov, Y. – Weller, N. (2013). Human Rights, Foreign Aid, and Economic Growth in the Age of Obama. *International Human Rights Funders Group*. 10. 1. 2013 (dostupné na: https://ihrf.org/sites/default/files/EcoViva_IHRFG_article_FINAL.pdf, 11. 5. 2015).
- Falk, R. A. (2000). *Human Rights Horizons: The Pursuit of Justice in a Globalizing World* (New York: Routledge).
- Foreign Policy Association (nedatováno). How U. S. Foreign Policy is Made. *Foreign Policy Association* (dostupné na: http://www.fpa.org/features/index.cfm?act=feature&announcement_id=45&show_sidebar=0, 6. 5. 2014).

Forsythe, D. P. (2002). *Human Rights in International Relations* (Cambridge: Cambridge University Press).

Forsythe, D. (1995). Human Rights and U. S. Foreign Policy: Two Levels, Two Worlds. *Political Studies*, s. 111-130.

Fukuda-Parr, S. (2012). The Right to Development: Reframing a New Discourse for the Twenty-First Century. *Social Research* (4/2012), s. 839-864.

Gabelnick, T. (2002). Security Assistance after September 11. *Foreign Policy in Focus* (4/2002).

Gándara, A. – Sereseres, C. (1980). U. S. – Latin American Relations Under the Carter Administration. *The Rand Paper Series*. June 1980 (dostupné na: <http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/papers/2009/P6496.pdf>, 16. 5. 2015).

Hafner-Burton, E. M. – Tsutsui, K. – Meyer, J. W. (2008). International Human Rights Law and the Politics of Legitimation: Repressive States and Human Rights Treaties. *International Sociology* (23/2008), s. 115 – 141.

Hathaway, O. A. (2002). Do Human Rights Treaties Make a Difference? *Faculty Scholarship Series*, s. 1935-2042.

Hodge, N. (2012). U. S. Ends Ban on Aid to Uzbekistan. *Wall Street Journal*. 1. 2. 2012 (dostupné na: <http://www.wsj.com/articles/SB10001424052970204740904577195320852955792>, 14. 5. 2015).

Human Rights Watch (2013). Kenya: Police Abuse Nairobi's Refugees. *Human Rights Watch*. 29. 5. 2013 (dostupné na: <http://www.hrw.org/news/2013/05/29/kenya-police-abuse-nairobi-s-refugees>, 13. 5. 2015).

Human Rights Watch (2014). World Report. Events of 2013 (New York: Seven Stories Press).

Human Rights Watch (2015). #OUTLAWED (dostupné na: <http://lgbt-rights-hrw.silk.co/>, 6. 5. 2015).

Human Rights Watch (nedatováno a). Argentina (dostupné na: <http://www.hrw.org/reports/1990/WR90/AMER.BOU-01.htm#TopOfPage>, 9. 5. 2015).

Human Rights Watch (nedatováno b). Chile (dostupné na: <http://www.hrw.org/reports/1990/WR90/AMER.BOU-03.htm#TopOfPage>, 9. 5. 2015).

Human Rights Watch (nedatováno c). Somalia (dostupné na: <http://www.hrw.org/reports/1990/WR90/AFRICA.BOU-09.htm>, 9. 5. 2015).

Hunter of Justice (2009). Memorandum on Collecting and Reporting Census Data Relating to Same-Sex Marriages. *Hunter of Justice*. 30. 7. 2009 (dostupné na: <http://hunterofjustice.com/files/census-gc-domamemo.pdf>, 16. 5. 2015).

Chauffour, J. (2008). *The Power of Freedom. Uniting Human Rights and Development* (Washington D. C.: Cato Institute).

Jaichand, V. (2014). After Human Rights Standard Setting, What's Next? *Sur: International Journal on Human Rights* (20/2014), s. 34-42.

Johnson, U. (1999). Historical Summary on the SCN Working Group on Nutrition, Ethics, and Human Rights. *SCN News*, special issue on Adequate Food: A Human Right, s. 49-51.

Kelly, M. (1992). The 1992 Campaign: The Democrats – Clinton and Bush Compete to Be Champion of Change; Democrat Fights Perceptions of Bush Gain. *The New York Times*. 31. 10. 1992 (dostupné na: <http://www.nytimes.com/1992/10/31/us/1992-campaign-democrats-clinton-bush-compete-be-champion-change-democrat-fights.html>, 15. 5. 2015).

Kissinger, H. A. (1973). Nomination of Henry A. Kissinger: hearings before the Committee on Foreign Relations, United States Senate, Ninety-third Congress, first session, on nominativ of Henry A. Kissinger to be Secretary of State (Washington: U. S. Governmnet Printing Office).

- Kurlantzick, J. (2006). Bush's Fake Aid. *Rolling Stone*. 10. 3. 2006 (dostupné na: http://www.rollingstone.com/politics/story/9448194/bushs_fake_aid, 2. 3. 2015).
- Lancaster, C. (2000). *Transforming Foreign Aid. United States Assistance in the 21st Century* (Washington: Institute for International Economics).
- Landau, Joseph (2014). Presidential Constitutionalism and Civil Rights. *William & Mary Law Review*, s. 1719-1785.
- Landman, T. (2005). *Protecting Human Rights: A Comparative Study* (Washington D. C.: Georgetown University Press).
- Mazzetti, M. (2006). US cuts in Africa hurt war on terror and increase China's influence, officials say. *New York Times*. 23. 7. 2006 (dostupné na: http://www.nytimes.com/2006/07/23/world/africa/23terror.html?pagewanted=print&_r=0, 8. 5. 2015).
- McVeigh, K. (2011). Obama tells US officials to use overseas aid to promote gay rights. *The Guardian*. 6. 12. 2011 (dostupné na: <http://www.theguardian.com/world/2011/dec/06/us-overseas-aid-human-rights>, 11. 5. 2015)
- Merke, F. – Pauselli, G. (2013). Foreign Policy and Human Rights Advocacy: An Exercise in Measurement and Explanation. *Human Rights Review* (14/2013), s. 131-155.
- Myers, S. L. – Cooper, H. (2011). U. S. to Aid Gay Rights Abroad, Obama and Clinton Say. *N. Y. Times*. 7. 12. 2011 (dostupné na: <http://www.nytimes.com/2011/12/07/world/united-states-to-use-aid-to-promote-gay-rights-abroad.html>, 15. 5. 2015).
- Nation (2012). Re-Elect the President. *Nation* (17/2012), s. 3-6.
- Nation (2013). 20 Progressive Executive Actions. *Nation* (6/2013), s. 18-23.
- National Endowment for Democracy (nedatováno). About NED. *National Endowment for Democracy* (dostupné na: <http://www.ned.org/about>, 10. 5. 2015).

Nussbaum, M. S. (2006). *Frontiers of Justice: Disability, Nationality, Species Membership* (Cambridge: Harvard University Press).

Obama, B. (2007a). Obama's Speech at Woodrow Wilson Center. *Council on Foreign Relations*. 1. 8. 2007 (dostupné na: <http://www.cfr.org/elections/obamas-speech-woodrow-wilson-center/p13974>, 15. 5. 2015).

Obama, B. (2007b). *The Audacity of Hope. Thoughts on Reclaiming the American Dream* (Edinburgh: Canongate books Ltd.).

Obama, B. (2010). *Millennium Development Goals Summit*. 22. 9. 2010 (dostupné na: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2010/09/22/remarks-president-millennium-development-goals-summit-new-york-new-york>, 10. 5. 2015).

Obama, B. (2011). Memorandum of December 2011. International Initiatives to Advance the Human Rights of Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Persons. *The White House*. 6. 12. 2011 (dostupné na: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/12/06/presidential-memorandum-international-initiatives-advance-human-rights-l>, 11. 5. 2015).

Obama, Barack (2013). Inaugural Address. *The White House*, (21. 1. 2013, dostupné na: <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/01/21/inaugural-address-president-barack-obama>, 10. 3. 2015).

Obama, B. (2014). Statement by the President on the Anti-Homosexuality Bill in Uganda. *The White House*. 16. 2. 2014 (dostupné na: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/02/16/statement-president-anti-homosexuality-bill-uganda>, 9. 5. 2015).

OSN (1968). The Proclamation of Teheran Final Act of the International Conference on Human Rights. OSN. http://legal.un.org/avl/pdf/ha/fatchr/Final_Act_of_TehranConf.pdf.

- OSN (1986). Declaration on the Right to Development. OSN (dostupné na: <http://www.un.org/en/events/righttodevelopment/declaration.shtml>, 5. 5. 2015).
- Posner, E. A. (2008). Human Welfare, not Human Rights. *Columbia Law Review*, s. 1758-1802.
- Posner, E. (2014). The case against human rights. *The Guardian*. 4. 12. 2014 (dostupné na: <http://www.theguardian.com/news/2014/dec/04/-sp-case-against-human-rights>, 16. 4. 2015).
- Power, S. (2002). „A Problem from Hell.“ *America and the Age of Genocide* (New York: Harper Perennial).
- Radelet, S. (2003a). Bush and Foreign Aid. *Foreign Affairs* (5/2003), s. 104-117.
- Raz, J. (2007). Human Rights Without Foundations. Paper No. 15. *University of Oxford Faculty of Law Legal Studies Research Paper Series* (14/2007).
- Rice, C. (2005). Iraq and U. S. Policy. Testimony before the Senate Foreign Relations Committee. *U. S. Department of State*. 19. 10. 2005 (dostupné na: <http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2005/55303.htm>, 15. 5. 2015).
- Rosas, A. (1995). The Right to Development. In: Eide, A. – Krause, C. – Rosas, A. (eds) (1995). *Economic, Social and Cultural rights: A Textbook* (Dordrechts: Martinus Nijhoff), s. 247-256.
- Roth, K. (2004). Defending Economic, Social and Cultural Rights: Practical Issues Faced by an International Human Rights Organization. *Human Rights Quarterly* (1/2004), s. 63-73.
- Sachs, J. (2006). *The End of Poverty: Economic Possibilities for Our Time* (USA: The Penguin Press).
- Sciacca, F. (2012). Human rights, justice, and pluralism. In: Cushman, T. (ed.) (2012). *Handbook of Human Rights* (New York: Routledge International Handbooks), s. 85-100.

- Scott, C. (1999). Reaching Beyond (Without Abandoning) the Category of 'Economic, Social and Cultural Rights.' *Human Rights Quarterly* (3/1999), s. 633-660.
- Sekyere, J. T. (2011). The UN's Right to Development 25 Years On. *Think Africa Press*. 24. 8. 2011 (dostupné na: <http://thinkafricapress.com/uns-right-development-25-years>, 5. 5. 2015).
- Sen, A. (2004). Elements of a Theory of Human Rights. *Philosophical and Public Affairs* (4/2004), s. 315-356.
- Seymour, D. – Pincus, J. (2008). Human Rights and Economics: The conceptual Basis for their Complementarity. *Development Policy Review* (4/2008), s. 387-405.
- Sheehy, T. P. (1995). Clinton Blows Smoke Over Foreign Aid Cuts. *The Heritage Foundation*. 7. 6. 1995 (dostupné na: <http://www.heritage.org/research/reports/1995/06/em416nbsp-clinton-blowsnbsp>, 15. 5. 2015).
- Schmidli, W. M. (2013). The Fate of Freedom Elsewhere: Human Rights and U. S. Cold War Policy toward Argentina (Cornell University Press.)
- Schmitz, D. F. – Walker, V. (2004). Jimmy Carter and the Foreign Policy of Human Rights: The Development of a Post-Cold War Foreign Policy. *Diplomatic History* (1/2004), s. 113-144.
- Schultz, L. (1981). US Foreign Policy and Human Rights Violations in Latin America: A Comparative Analysis of Foreign Aid Distributions. *Comparative Politics* (13/1981), s. 149-170.
- Schulberg, J. (2015). Palestinians Join International Criminal Court, Risking Loss of U. S. Aid. *The Huffington Post*. 1. 4. 2015 (dostupné na: http://www.huffingtonpost.com/2015/04/01/palestine-israel-icc-funding_n_6986810.html, 12. 5. 2015).
- Slinn, P. (1995). The Contribution of the United Nations to the Evolution of International Development Law. *African Society of*

International and Comparative Law Proceedings (1995/7), s. 263-278.

Stohl, M. – Carleton, D. – Johnson, S. (1984). Human Rights and US Foreign Assistance from Nixon to Carter. *Journal of Peace Research*, s. 215-233.

Steiner, H. J. – Alston, P. (2000). *International Human Rights in Context: Law, Politics, Morals* (Oxford: Oxford University Press).

Stockman, D. (1986). *The Triumph of Politics: How the Reagan Revolution Failed* (New York: Harper & Row).

The Guardian (2014). President Obama signs bill authorizing sanctions against Venezuela. *The Guardian*. 18. 12. 2014 (dostupné na:

<http://www.theguardian.com/world/2014/dec/18/obama-bill-sanctions-against-venezuela>, 11. 5. 2015).

TeleSUR (2015). US Labels Venezuela a Threat While Backing Human Rights Abusers. *TeleSUR*. 9. 3. 2015 (dostupné na: <http://www.telesurtv.net/english/analysis/US-Labels-Venezuela-a-Threat-While-Backing-Human-Rights-Abusers-20150309-0027.html>, 12. 5. 2015).

The Center for Media and Democracy (nedatováno). How PR Sold the War in the Persian Gulf. *The Center for Media and Democracy* (dostupné na: <http://www.prwatch.org/books/tsigyf10.html>, 16. 5. 2015).

The Commission on Human Rights (1977). Question of the violation of human rights in the territories occupied as a result of hostilities in the Middle East. Rezoluce 4 (XXXIII). *The Commission on Human Rights*. 15. 2. 1977 (<http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/5D829C7A4B9A850705256816005B3E75>, 15. 5. 2015).

Tibaijuka, A. K. (2005). Report of the Fact-Finding Mission to Zimbabwe to assess the Scope and Impact of Operation Murambatsvina by the UN Special Envoy on Human Settlements Issues in Zimbabwe. 18. 7. 2005 (dostupné na:

- <http://ww2.unhabitat.org/documents/ZimbabweReport.pdf>, 15. 5. 2014).
- TIME (2011). The Death and Legacy of Papa Doc Duvalier. *TIME*. 17. 1. 2011 (dostupné na: <http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,876967,00.html>, 14. 5. 2015).
- Tomasevski, K. (1989). *Development Aid and Human Rights* (London: Pinter Publishers).
- U. S. Department of State (1948). Marshall Plan. 1948. U. S. Department of State (dostupné na: <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/marshall-plan>, 16. 5. 2015).
- U. S. Department of State (1949). The genesis of the point four program. *U. S. Department of State* (dostupné na: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1949v01/comp9>, 16. 5. 2015).
- U. S. Department of State (2015). Regarding Palestinian Efforts to Accede to the Rome Statute of the International Criminal Court. *U. S. Department of State*. 8. 1. 2015 (dostupné na: 12. 5. 2015).
- U. S. Department of State (nedatováno a). Camp David Accords and the Arab-Israeli Peace Process (<https://history.state.gov/milestones/1977-1980/camp-david>, 20. 4. 2015).
- UNHCR (1984). Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. *Office of the High Commissioner for Human Rights*. 10. 12. 1984 (dostupné na: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CAT.aspx>, 13. 5. 2015).
- USAID (2005). U. S. Foreign Assistance Reference Guide Department of State Publication (dostupné na: http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNADC240.pdf, 6. 5. 2015).

USAID (nedatováno a). LGBTI-Inclusive Policies. LGBT Vision for Action. *USAID* (dostupné na: <http://www.usaid.gov/what-we-do/democracy-human-rights-and-governance/protecting-human-rights/lgbti-inclusive-policies>, 10. 5: 2015).

USAID (nedatováno b). Our work. *USAID* (dostupné na: <http://www.usaid.gov/nigeria/our-work>, 9. 5. 2015).

USAID (nedatováno c). USAID History. *USAID* (dostupné na: <http://www.usaid.gov/who-we-are/usaid-history>, 16. 5. 2015).

Uvin, Peter (2004). *Human Rights and Development* (Bloomfield: Kumarian Press, Inc.).

van Boven, T. C. (1982). Survey of the Positive International Law of Human Rights. In: Vasak, K. (1982) (ed.) *The International Dimensions of Human Rights*, s. 87-110.

Wickham, D. (2014). Top ten US aid recipients all practice torture. *Left Foot Forward*. 30. 1. 2014 (dostupné na: <http://leftfootforward.org/2014/01/top-ten-us-aid-recipients-all-practice-torture/>12. 5. 2015).

White House (2011). Memorandum on International Initiatives To Advance the Human Rights of Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Persons. *White House*. 6. 12. 2011 (dostupné na: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/12/06/presidential-memorandum-international-initiatives-advance-human-rights-l>, 15. 5. 2015).

Whiteside, K. (2013). Obama sends message by naming Sochi Olympic delegation *USA Today*. 20. 12. 2013 (dostupné na: <http://www.usatoday.com/story/sports/olympics/sochi/2013/12/17/white-house-sochi-olympics-delegation-to-include-gay-athlete/4051581/>, 16. 5: 2015).

Zirin, D. (2014). The LGBT Movement Takes Aim at Sochi. *The Nation* (10. 2. 2014), s. 13-17.

6 RESUMÉ

In the past decades we have come across the idea of internationally protected human rights. Human rights have become the intersection of international politics, international law, commerce and foreign assistance.

Human rights are politically very controversial; the budget for the human rights protection is marginal compared to the volume of financial resources provided to the development community. Therefore it seems to be a feasible solution for the human rights to be implemented in the context of development, or to condition the allocation of foreign aid upon a clear human rights record.

It is possible to notice a tendency to make various categorizations of human rights, for example the positive and negative human rights, or civil and political vs. economic, social and cultural rights respectively. Despite this categorization, this thesis operates with the general concept of human rights given the explanation provided in the introductory part of this thesis.

In this thesis we have concentrated on the impact of human right on the US development policy and foreign aid. The United States have had a unique position in the international system. It is very often that we hear the American official speak about the importance of the human rights agenda. The US have not hesitated to stretch the idea of a bigger importance of the civil and political rights compared to the promotion of economic, social and cultural rights by the former Soviet Union, its allies and the Third World Countries.

The aim of this thesis is to analyze the human rights agenda of the US development policy and the impact of the human rights upon the allocation of development aid. It intends to present one of the biggest aid donors with a long term tradition of foreign assistance and the penetration of the human

rights agenda into the development aid allocation. Also it explores the overall human rights – development aid nexus.

This thesis will help us to clarify if the US indeed prefer the human rights agenda and condition their promotion upon the allocation of the US foreign aid, or if their motivations are of a different character. The US very often use the concept of human rights to legitimize their politics.

We will look in detail on how the human rights and development agendas came to lights, how they influenced each other and what is the state of the current human rights – development aid today. We will explore the policies of several American presidents, concentrating on the last five American presidents, the role of human rights, development aid on their agenda. The most importantly, we will look into some possibly controversial, public (and not so public) and questionable cases of the failure of conditioning the allocation of the development aid upon the human rights promotion.